

Economisch-Statistische Berichten

Sneller lezen

★

Mr. H. F. van Leeuwen
Inzicht in de kapitaalmarkt

★

Drs. P. Gros
De Nederlandse televisie in financieel
perspectief

★

Drs. D. Brüll
Verlanglijst voor een nieuwe Wet
Inkomstenbelasting

(1)

★

Drs. P. W. Seton
Vervoer en Euromarkt

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2100

WOENSDAG 25 SEPTEMBER 1957

- Pensioenregelingen
- Risico-herverzekering van pensioenfondsen

EERSTE NEDERLANDSCHE

HOOFDKANTOOR:

JOHAN DE WITLAAN 50 - 'S-GRAVENHAGE

TEL. 01700 - 51. 43. 51

POSTADRES: POSTBUS 5

.....

HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
vraagt voor de afdeling Streekonderzoek (standplaats
Haarlem) een

LANDBOUWKUNDIG INGENIEUR

(bij voorkeur sociaal-economische richting)

Brieven met volledige inlichtingen naar Van Stolkweg
29, Den Haag.

OPROEPING

Burgemeester en Wethouders van SITTARD roepen
sollicitanten op voor de functie van:

Directeur van de Gemeentebedrijven

Voor gegadigden is het ingenieursdiploma (bij
voorkeur civiel ingenieur) der Technische
Hogeschool te Delft vereist.

Salaris nader overeen te komen.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen (levensloop,
huidige betrekking, referenties en volledige personalia)
binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad te
zenden aan Burgemeester en Wethouders van Sittard.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage

Delft - Schiedam - Vlaardingen

Alblasserdam

Beheer en administratie
van vermogens
Executele en bewind-
voering

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij,
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W.
Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Sneller lezen

Aangezien een groot deel van de communicatie in het bedrijfsleven door middel van in één of andere vorm „beletterd” papier plaatsvindt, vloeien dagelijks grote papierstromen door, van en naar de onderneming. Rapporten, instructies, verzoeken e.d. vinden hun weg door het bedrijf; verslagen, brieven, tijdschriftartikelen en couranten onderhouden het contact met de buitenwereld, zorgen ervoor dat de topfunctionarissen bij blijven en houden hen op de hoogte van voor hun onderneming belangrijke ontwikkelingen op velerlei gebied. Het geduld van degenen, die moeten kennismaken van hetgeen te hunnen gerieve aan het geduldige papier is toevertrouwd, wordt zwaar op de proef gesteld. Het is nl. gebleken, dat topfunctionarissen in de Verenigde Staten — en in ons land zal de situatie wel niet veel gunstiger zijn — niet minder dan 25 pCt. van hun tijd aan lezen besteden.

Het is uiteraard mogelijk de papierstroom wat minder krachtig te maken. Zo kan een deel ervan, bijv. via de schutsluis der documentatie-afdeling, zodanig worden geselecteerd, dat slechts de belangrijkste druppels bij de topfunctionarissen terecht komen. De selectie zelve kan weer worden vergemakkelijkt door, zoals bijv. in dit blad geschiedt, resumé's naast artikelen te geven. Ten slotte kan er bij de schrijvers op worden aangedrongen breed-sprakigheid te vermijden. Geven deze en eventuele andere pogingen niet voldoende soelaas, d.w.z. wordt nog te veel tijd door noodzakelijk lezen in beslag genomen, dan dient de oplossing van het leesvraagstuk langs andere weg te worden benaderd: er moet sneller tegen de papierstroom worden opgeroed; i.c. het leestempo moet worden verhoogd.

Over dit onderwerp heeft J. van der Putten een — in hoofdzaak op Amerikaanse en Engelse literatuur gebaseerd — aardig boekje ¹⁾ geschreven. Hierin zet hij allereerst uiteen, waarom er zoveel gelezen moet worden, wat er gebeurt als wij lezen, welke oogbewegingen wij erbij maken en dat er zoveel volwassenen, waaronder ook veel intellectuelen, zijn, die wat hun leesmethode betreft, nog vrijwel geheel in het stadium van de lagere school — leestempo 200 à 250 woorden per minuut — verkeren. Eén van de meest verbreide euvelen die het sneller lezen in de weg staan, is het zgn. subvocaliseren, waarbij de spraakorganen bij ieder woord dat de lezer ziet min of meer in beweging komen. De subvocaliserende lezer kan zich als het ware eerst van een woord losmaken, nadat hij alle bewegingen,

¹⁾ J. van der Putten: „Snel en doelmatig lezen”. Uitgeverij Schuyt N.V., Baarn, 87 blz., geb. f. 3,90.

die hij bij het uitspreken van dat woord zou moeten maken, ten einde heeft gebracht.

Er zijn verschillende methoden ontwikkeld, die sneller lezen mogelijk maken. Evenals zovele efficiency-bevorderende methoden hebben zij hun stimulans ontvangen van het leger en wel gedurende de tweede wereldoorlog, toen het zaak was met één oogopslag een vliegtuig te herkennen. Deze mogelijkheid tot snel herkennen heeft men ook op het lezen toegepast. Zo kan men zich erop toeleggen het „woord voor woord” lezen te vervangen door het direct in zich opnemen van bijeen behorende woorden en te lezen van gedachte tot gedachte. De Amerikanen hebben daartoe zgn. „leesmachines” ontworpen, die door Van der Putten worden beschreven. Daarnaast bestaat ook een methode om het leestempo zonder behulp van machines op te voeren. De behaalde resultaten zijn opvallend. Van der Putten geeft voorbeelden van lieden wier aanvankelijke snelheid van 300 woorden per minuut werd opgevoerd tot 460 en zelfs tot 1.100, 2.100 en — een uitzonderingsgeval — tot 3.000. Ook zij, die reeds over een behoorlijk leestempo beschikten, konden hun snelheid nog aanzienlijk verhogen.

Het ligt voor de hand — en behalve dat dit reeds in de titel van het boekje tot uitdrukking wordt gebracht, wijst de schrijver er herhaaldelijk op — dat sneller lezen zinloos is, indien deze hogere snelheid wordt bereikt ten koste van het begrijpen van de gelezen stof. Zo boekte de student, wiens aanvankelijk leestempo voor moeilijke stof 176 woorden per minuut bedroeg en die zes maanden na het beëindigen van een trainingscursus 471 woorden haalde, maar slechts 40 pCt. van de stof begreep tegen 62 pCt. voorheen, een rekenkundig niet te verwaarlozen, maar niettemin wat domme winst. Over het algemeen bleek echter het begrijpen niet onder het hogere leestempo te lijden. Belangrijk is ook, dat de getrainden, zij het soms met „nazorg”, niet weer op hun oude tempo terugvielen.

Tot zover één en ander uit dit interessante boekje, dat, zonder zelf een cursus voor sneller lezen te zijn, de aandacht vestigt op technieken en cursussen die, zij het aangepast aan de speciale omstandigheden, ook in ons land toepassing zouden kunnen vinden. Een, wat komisch aspect dezer technieken en cursussen is, dat degenen, die reeds veel moeten lezen, eerst nog meer moeten lezen, willen zij van het belemmerende „woord voor woord” lezen worden verlost. Het feit, dat schrijver dezes in het hier aangekondigde boekje enkele drukfouten ontdekte, is wellicht een aanwijzing, dat ook hij tot de lijdens aan dit euvel moet worden gerekend. Z.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Sneller lezen, door Drs. J. H. Zoon	767	Aantekening:	
Inzicht in de kapitaalmarkt, door Mr. H. F. van Leeuwen	768	De groei van de wereldbevolking	779
De Nederlandse televisie in financieel perspectief, door Drs. P. Gros	770	Boekbesprekingen:	
Verlanglijst voor een nieuwe Wet Inkomstenbelasting (I), door Drs. D. Brüll	774	„The economic development of Syria” en „The economic development of Jordan”, bespr. door Mr. Dr. A. A. van Rhijn	781
Vervoer en Euromarkt, door Drs. P. W. Seton	777	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ...	782
		Recente publikaties	783

Als bijlage bij dit nummer zal een dezer dagen per afzonderlijke post aan alle leden en abonnees een publikatie van Dr. W. T. Kroese: „De Westeuropese katoenindustrie in de kentering der tijden” worden toegezonden.

Het statistisch materiaal met betrekking tot de kapitaalmarkt is verre van volledig. Een goed opgestelde confrontatie van de investeringen in diverse sectoren tegenover de totaliteit der besparingen uit de onderscheiden bronnen ontbreekt nog. Ook in het Centraal Economisch Plan wordt een dergelijke macro-economische confrontatie van de totaliteit van investeringen en besparingen gemist. Schrijver bepleit nu de totstandkoming van een statistiek betreffende het marktverkeer ter kapitaalmarkt, die behalve de emissies ter beurze ook gegevens verstrekt omtrent de onderhandse leningen en de afsluitingen op termijn, daar onder de huidige omstandigheden de emissiestatistieken aan waarde hebben ingeboet. Door een eenvoudige registratie van de afsluitingen op termijn en van de onderhandse leningen en publicatie op korte termijn zou een volledig beeld van de kapitaalmarkt kunnen worden verkregen.

De capaciteit van de kapitaalmarkt schiet kennelijk in zeer belangrijke mate tekort tegenover de financierings-eisen welke daaraan worden gesteld. De omvang van dit tekort is echter niet zo gemakkelijk te bepalen. In het deficit van de betalingsbalans van het lopende verkeer kan weliswaar tot op zekere hoogte een indicatie worden gevonden. Doch het tekort zoals dit na vervulling van redelijke behoeften zou zijn, kunnen wij er zeker niet uit aflezen. Een eventueel passief saldo geeft slechts ex post aan in hoeverre op de kapitaalrekening van de betalingsbalans moest worden teruggevallen en reserves zijn aangesproken om het manco te dekken. Dit manco kan voorts ook nog zijn ontstaan uit hoofde van voorraadwijzigingen, waarvan de financiering op de geldmarkt thuis behoort. Pro tanto wijst het nadelig saldo van de betalingsbalans in dit geval niet op een tekort op de kapitaalmarkt.

Het statistisch materiaal, vereist om een behoorlijk inzicht in het verleden en om een goed uitgangspunt voor ramingen voor de toekomst te verkrijgen, is verre van volledig. Een goed opgestelde confrontatie van de investeringen in diverse sectoren tegenover de totaliteit der besparingen uit de onderscheiden bronnen ontbreekt ons nog.

Een dergelijke opstelling zou moeten omvatten een opstelling der bruto en netto investeringen van de Overheid, in industrie, verkeer, landbouw, woning- en utiliteitsbouw. Aangevuld met een schatting voor werken onderhanden, voorraadvorming en van de netto kapitaal-export, zou de ene zijde van de opstelling compleet zijn. De andere zijde van de opstelling geeft meer moeite, omdat de gegevens voor de taxaties gedeeltelijk op nog minder vaste grond berusten. Daar moeten cijfers komen voor besparingen via levensverzekeringmaatschappijen, pensioenfondsen, spaarbanken en andere institutionele beleggers en fondsen; die van de Overheid, besteed voor eigen investering en voor vermogensoverdrachten. Voorts cijfers van de zelffinanciering in bedrijven en van de andere besparingen in de individuele sfeer.

Een dergelijke macro-economische confrontatie met de totaliteit van investeringen en besparingen wordt node in het Centraal Economisch Plan gemist. Want een globaal overzicht van besparingen en investeringen zou zeer verhelderend werken ¹⁾.

Hoe belangrijk dit gegeven ook zou zijn, toch zou het

Inzicht in de kapitaalmarkt

nog geen voldoende inzicht in de kapitaalmarkt in engere zin geven. Daarvoor is nog iets anders nodig. Het gaat hier om de vraag en het aanbod zoals die elkaar in het marktverkeer ontmoeten. Niet om de actie van de spaarder, maar om die van de spaarbank, niet om de storting bij pensioenfondsen of verzekeringmaatschappij, maar om de belegging van het betreffende fonds. Speciale elementen als aflossingen en conversie spelen hier ook nog een rol. De oriënteringsmogelijkheden vertonen op dit gebied een positieve achteruitgang vergeleken bij 25 à 30 jaar geleden. Toen kon men aan de hand van emissiestatistieken bepaalde conclusies trekken. Sedert de onderhandse lening meer in zwang is gekomen en in betekenis wint, geeft de emissiestatistiek nog slechts een stukje van de kapitaalmarkt weer. De afsluitingen op termijn en tot op zekere hoogte ook de voorfinancieringen zijn van meer recente datum en maken het marktbeeld nog onoverzichtelijker. Oriëntering is uiterst bezwaarlijk geworden, ook voor insiders.

Het tekort aan oriënteringsmogelijkheid is m.i. voor een groot deel aansprakelijk te stellen voor het deraillement waar wij nu de pijnlijke gevolgen van ondervinden. Ik vraag mij af:

¹⁾ Ik geef hierbij een schema zoals ik mij dat denk:

<i>Investeringen</i>	<i>Besparingen</i>
Industrie	Via levensverzekeringmijnen
Landbouw	Via pensioenfondsen
Verkeer en handel	Via overige institutionele beleggers en fondsen...
Woningbouw	Door zelffinanciering bedrijven
Overheidsinvesteringen, niet in bovenstaande groepen begrepen	Door de Overheid aangewend voor:
	a) vermogensoverdrachten
Totaal bruto investeringen	b) financiering kapitaal-uitgaven
Afschrijvingen (te specificeren naar groepen)	c) schuldaflossing
	d) wijziging kaspositie (+ of -)
Netto investeringen	N.a.g. door particulieren...
Werken onderhanden	Liquiditeitswijziging bij bedrijven en particulieren (+ of -)
Voorraadvorming	
Saldo kapitaalverkeer met buitenland (eventueel nader te splitsen)	
Liquiditeitswijziging t.o.v. het buitenland of in goud (+ of -)	

Zouden bij beter inzicht de sterk overdreven kredieten van de semi-overheidsinstellingen (Herstelbank en Export-financieringsmaatschappij), waarvoor de middelen nu met de grootste moeite moeten worden bijeengebracht, wel gegeven zijn?

Zouden de gemeenten zich vergalopperd hebben in de mate als dit is geschied, indien men de moeite had genomen te totaliseren wat per jaar met de investeringsplannen zou zijn gemoeid en dit totaal te stellen tegenover wat naar redelijke verwachting beschikbaar zou kunnen komen?

Zou er ook niet meer terughoudendheid betracht zijn met de toezeggingen voor financieringen op termijn, indien men beter omtrent de verhoudingen zou zijn georiënteerd geweest?

Het wil mij voorkomen dat de te grote stimulering der bedrijvigheid door een beter inzicht in de mogelijkheden van de kapitaalmarkt voor een goed deel had kunnen worden voorkomen.

Het is bij dit al merkwaardig de tegenstelling te constateren met de crisissen die wij in de twintiger jaren hebben beleefd. Toen ging de overspanning primair uit van onjuiste beslissingen, genomen in de sfeer van ondernemers en het particuliere bankwezen. Thans zijn wij gedupeerd door de onjuiste beslissingen die voornamelijk uitgegaan zijn van de Overheid en de semi-overheidsinstellingen.

In de parlementaire gedachtenwisseling heb ik als eerste bij de begrotingsbehandeling in het vorig najaar het vraagstuk van toezicht op de kapitaalmarkt aangesneden. Nu de kapitaalmarkt is vastgelopen, ligt het voor de hand dat deze materie meer in de aandacht komt te staan. Het is begrijpelijk dat velen het dirigisme vrezen dat uit een verdergaand toezicht op het kredietwezen zou kunnen voortvloeien. M.i. kan echter in de lijn van de „économie orientée” een voldoende oplossing worden gevonden.

Voor zover het kapitaalverkeer door de officiële kanalen over de beurs loopt, is aan de eisen van oriëntering voldaan. De koersvorming geschiedt in open handel, koersen worden gepubliceerd en omzetten worden vermeld. Bij emissies worden aangeboden en onderhands reeds geplaatste bedragen gepubliceerd. Op de emissiemarkt moeten regelen in acht worden genomen: regelen gesteld door het bestuur van de Vereeniging voor den Effectenhandel en ook De Nederlandsche Bank en de Commissie van Bijstand voor de Uitvoering van de Beurswet 1914 hebben hier bemoeyenis.

Door het in zwang komen van de onderhandse leningen en bij de afsluitingen op termijn is de beurs meer en meer uitgeschakeld en blijft het kapitaalverkeer in onderhandse leningsvorm in het duister. Naar koers- en rentetype moet

worden gegist en registratie van plaatsingen vindt niet plaats. De koersvorming is defect en vindt ook geen goede indicatie meer in officiële effectennoteringen, omdat het terrein van de beurs te zeer is ingekrompen. Emissiecontrole ontbreekt bij onderhandse plaatsingen geheel.

De klok terugzetten kan nu eenmaal niet. De onderhandse lening is ingeburgerd en heeft praktische voordelen. Beter dan een obligatielening leent zij zich voor afsluiting op termijn. De mogelijkheid van afsluiting op termijn kan op zichzelf ook alweer niet anders dan als een voordeel worden gekwalificeerd. Maar inherent aan de onderhandse leningsvorm is niet dat alles in het duister zou moeten blijven. Inherent hieraan is zeker niet dat een kwantitatieve oriëntering zou moeten ontbreken. Het moet voorkomen worden dat blindelings de in de toekomst te verwachten kapitaalstroom in te grote mate reeds in vaste banen wordt geleid en andere gegadigden, die zich uit de lopende stroom der besparingen voor hun kapitaalbehoefte plegen te dekken, achter het net vissen.

De bezwaren zouden m.i. goeddeels, zo niet geheel, kunnen worden ondervangen door een eenvoudig samenstel van voorschriften waarbij registratie van affaires wordt voorgeschreven. Publikatie op korte termijn zou moeten geschieden en op deze wijze zou een behoorlijk marktbeeld worden verkregen. Hierbij zij aangetekend dat op bijna alle termijnmarkten omzetten worden geregistreerd; deze registratie is een essentieel onderdeel van de regelen welke zulk een markt beheersen, omdat een goede oriëntering voor alle belanghebbenden van belang is.

De rol van de tussenpersonen zou zijn te regelen en naar analogie van de verplichting om omzetten in de beurshandel en geplaatste bedragen bij emissies op te geven, zouden de affaires moeten worden geregistreerd bij een vertrouwensinstantie, die voor de publikatie zou moeten zorg dragen.

„Wij kunnen dan omtrent het kapitaalverkeer een statistiek krijgen die dezelfde betekenis heeft als de emissie-statistiek uit de twintiger jaren. Zij zou ook de omvang der afsluitingen op termijn onthullen en een vrij volledig beeld geven van de kapitaalmarkt, een beeld dat thans voor een ieder vrijwel in het duister ligt. Wanneer de overheidsinstanties, die voor hun leningsbehoefte van die markt afhankelijk zijn, zich rekenschap geven van haar capaciteit en daarnevens behoorlijk budgetteren, zoals dit in goed geleide bedrijven gebruikelijk is, lijken de kansen op majeure deraillementen toch wel aanmerkelijk verminderd.

Laren, N.H.

Mr. H. F. VAN LEEUWEN.

(Advertentie)

BLOEMERS & Co.

ROTTERDAM

2E WESTEWAGENHOF 1
TELEFOON 120223 (K 1800)

POSTBUS 65

KEIZERSGRACHT 814
AMSTERDAM - TEL. 64793 (K 20)

BEDRIJFSVERZEKERING

De becijferingen in het VARA-rapport „Commerciële Televisie in Nederland, ja of neen?” leidden tot de conclusie, dat „kan worden aangenomen, dat de televisie zich in 1960 bijna en in 1961 en volgende jaren geheel uit kijkgeld zou kunnen bedruipen”. Schrijver onderwerpt de gegevens, die aan deze conclusie ten grondslag liggen aan een kritische beschouwing. Naast de VARA-prognoses betreffende de kosten der televisie en de opbrengsten der kijkgeld worden in dit artikel nieuwe prognoses gesteld. Op grond hiervan komt schrijver tot de conclusie, dat de Overheid de komende tien jaren minstens f. 21,7 mln. boven de bijdragen uit kijkgeld zal moeten uittrekken. Ten slotte bespreekt schrijver een aantal in het VARA-verslag genoemde mogelijkheden tot inkomstenvergroting.

De VARA heeft met haar onlangs verschenen publikatie „Commerciële televisie in Nederland, ja of neen?” een belangrijke bijdrage geleverd tot de discussie rond het probleem der reclame in de televisie en van de commerciële televisie. De uitspraak van een commissie van vooraanstaande socialisten is zonder meer afwijzend. De commissie, grondt haar afwijzing op een reeks van socio-culturele argumenten, gestaafd met een uitvoerige financiële beschouwing. De sociologische en culturele argumentatie heeft in de pers de aandacht gekregen die zij verdiende. Aan een beschouwing van de economisch-financiële kant van het gehele vraagstuk zijn de critici tot nu toe niet gekomen, omdat „voor niet ter zake kundigen de financiële beschouwingen zich onttrekken aan een gefundeerd oordeel en dat men deze in vergelijking met buitenlandse cijfers met voorbehoud moet hanteren ¹⁾).

De-VARA-prognose.

De financiële becijfering in het VARA-verslag leidt tot de conclusie, dat „op grond van deze cijfers kan worden aangenomen, dat de televisie zich in 1960 bijna en in 1961 en volgende jaren geheel uit de kijkgeld zou kunnen bedruipen” ²⁾. Tot deze slotsom komt de commissie aan de hand van de volgende ramingen voor de jaren 1957/1962 ³⁾:

Jaren	Opbrengst kijkgeld	Totale exploi- tatiekosten	Benodigde subsidie	Aantal zend- uren	
				per week	per jaar
		(in gulden)			
1957	3.650.000	8.868.500	5.218.500	12	624
1958	5.610.000	10.819.250	5.209.250	16½	858
1959	8.980.000	11.762.000	2.782.000	18	936
1960	11.220.000	11.842.500	622.500	18	936
1961	14.030.000	13.326.000	—	21	1.092
1962	16.840.000	16.528.500	—	24	1.248

Hier maakt de commissie, door geen aandacht te besteden aan de jaren voorafgaande aan 1957, een het beeld flatterende fout, daar zij ervan uitgaat, dat de toen bestede gelden door de Overheid à fonds perdu ter beschikking zijn gesteld. In de Tweede Televisienota echter zegt de Regering,

¹⁾ Algemeen Handelsblad van 25 mei 1957.

²⁾ VARA-rapport blz. 99.

³⁾ VARA-rapport blz. 99.

De Nederlandse televisie in financieel perspectief Kritische kanttekeningen bij een VARA-prognose

dat zij zich verplicht ziet reeds terstond in de financiering van de televisie te voorzien en

„Zij wil dit doen door de nodige fondsen ter beschikking te stellen van de organisaties, die zullen uitzenden, in de vorm van renteloze voorschotten, welke mogelijk te zijner tijd zullen worden terugbetaald ⁴⁾”.

terwijl Minister Cals in zijn Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag nopens deze nota nog eens nadrukkelijk stelt:

„zoals ook in de nota reeds werd aangegeven is het de bedoeling, dat uit de algemene Rijksmiddelen de exploitatiekosten worden betaald, zolang en voorzover dat niet uit het kijkgeld kan geschieden. Voorts is het de bedoeling, dat in latere jaren, indien mogelijk de tekorten van de aanloopperiode alsnog ten laste van de opbrengst van het kijkgeld in die latere jaren zullen worden gebracht.” ⁵⁾

Het komt ons reëler voor de totale opbrengst der kijkgeld over de periode 1953-1962 — dus over 10 jaar — tegenover de totale exploitatiekosten over dezelfde periode te stellen. Dat geeft dan het volgende beeld:

Jaren	Netto-opbrengsten kijkgeld a)	Totale exploitatiekosten b)
1953	—	f. 300.000
1954	—	„ 3.350.000
1955	—	„ 5.100.000
1956	f. 1.825.000	„ 6.080.000
1957	„ 3.650.000	„ 8.868.500
1958	„ 5.610.000	„ 10.819.250
1959	„ 8.980.000	„ 11.762.000
1960	„ 11.220.000	„ 11.842.500
1961	„ 14.030.000	„ 13.326.000
1962	„ 16.840.000	„ 16.528.500
	f. 62.155.000	f. 87.976.750
		„ 62.155.000
		f. 25.821.750

a) VARA-rapport blz. 95. b) VARA-rapport blz. 99.

Deze berekening leert dus, dat in de periode 1953-1962 de uitgaven met f. 25.821.750 de inkomsten uit de kijkgeld overtreffen, welk bedrag ten laste zal moeten komen van de Overheid. Doch ook wanneer alleen maar rekening behoeft te worden gehouden met de nog komende jaren 1958 t/m 1962 overtreffen de totale exploitatiekosten de opbrengsten der kijkgeld. Tegenover de inkomsten van

⁴⁾ Tweede Televisienota, blz. 4, 1953.

⁵⁾ Memorie van Antwoord op V.V. van Tweede Televisienota blz. 3.

f. 56.680.000 staan de uitgaven van f. 64.278.250, zodat f. 7.598.250 in elk geval voor die jaren extra uit de Schatkist zal moeten komen ⁶⁾.

Verder meent de VARA dat de investeringen in gebouwen en installaties moeten worden gefinancierd uit leningen (tegen 4½ pCt.), welke in de kapitaalsdienst van de Rijksbegroting dienen te worden opgenomen ⁷⁾. De rente en aflossingen behoren dan te geschieden in vijfjarige annuïteiten t.a.v. de installaties en in dertigjarige annuïteiten t.a.v. de gebouwen. Houdt men echter geen rekening met bovenvermelde financiering uit leningen en komen de bedragen voor investeringen direct uit de Schatkist dan leidt dit tot een berekening, waarbij de exploitatiekosten bestaan uit de kosten van de N.T.S. en de omroepen vermeerderd met investeringen (gebouwen en installaties) en zenderuur, die de volgende cijfers te zien geeft:

Jaren	Opbrengst kijkgeld	Exploitatiekosten
1953	—	f. 300.000
1954	—	„ 3.350.000
1955	—	„ 5.100.000
1956	f. 1.825.000	„ 6.080.000
1957	„ 3.650.000	„ 8.787.000 a)
1958	„ 5.610.000	„ 12.139.000
1959	„ 8.980.000	„ 13.461.000
1960	„ 11.220.000	„ 13.300.000
1961	„ 14.030.000	„ 15.250.000
1962	„ 16.840.000	„ 18.200.000
	f. 62.155.000	f. 96.017.000
		„ 62.155.000
		f. 33.862.000

a) Dit bedrag is opgevoerd op de begroting 1957.

Het verschil ad f. 33.862.000 moet in dit geval extra door de Overheid worden uitgetrokken, hetgeen ruim f. 8 mln. meer is dan bij de eerste berekening. Bij de annuïteitenberekening blijft de verplichting lopen over een periode van 30 jaar; in het laatste geval is men in 1962 „van alles af“.

Nieuwe kostenprognose naast de VARA-prognose.

Wij willen thans naast de VARA-prognose een berekening ontwikkelen gebaseerd op de tendenties zoals die in het buitenland zijn waar te nemen en op eerdere uitlatingen van NTS-functionarissen, al zal ook deze berekening uiteraard speculatief moeten zijn. Het gaat hierbij vooral om de volgende punten.

a. De uitbreiding van het aantal zenduren per week en de programmakosten per zenduur.

De VARA is van oordeel, dat een geleidelijke uitbreiding van 12 uur thans tot 24 uur in 1962 voldoende is. Zij vermeldt daarbij niet, dat Nederland ook dan nog achterblijft bij het aantal uren, dat reeds nu in verschillende omringende landen wordt uitgezonden, zoals in Duitsland (35 uur per week), Frankrijk (35 uur), Italië (40 uur) en Engeland (tweemaal 50 uur). De VPRO verwacht een

⁶⁾ We moeten er nog op wijzen dat bovenstaande berekeningen zijn gebaseerd op de VARA-verwachtingen met betrekking tot de toename van het aantal toestellen, de programmakosten per uur en het aantal zenduren per week.

⁷⁾ VARA-rapport blz. 97.

uitbreiding van het aantal zenduren tot minstens 40 uur per week, en later bij invoering van een tweede programma over een tweede zender wellicht tot 80 uur per week ⁸⁾; in UNESCO-kringen acht men 30 uur minimaal. Voorts meent de VARA-commissie dat de programmakosten per uur slechts zouden oplopen van f. 3.000 in 1957 tot f. 3.500 in 1962. De huidige kosten zijn al uitermate laag in vergelijking met die in het buitenland. Volgens de Directeur-Generaal der Zwitserse Radio bedragen de totale kosten per programmaminuut in Engeland 440 Zw.fr.; in Duitsland 200 à 300 Zw.fr.; in Frankrijk 200 Zw.fr., in Nederland 76 Zw.fr. en in Zwitserland 50 Zw.fr. ⁹⁾. Het gezaghebbende oordeel van het hoofd van de NCRV-televisie werd neergelegd in een interview met „Het Parool“, waarin werd geschreven „in een berekening voor een Nederlandse televisie-situatie in 1961 kwam de heer Simons tot een gemiddeld budget van f. 6.000 per uur programmakosten (zgn. losse medewerkers). Een stuk van anderhalf uur met een bezetting van 20 personen zou f. 12.000 kosten, een opera of operette van anderhalf uur (koor, orkest, lange voorbereidingstijd) f. 20.000“ ¹⁰⁾. De VPRO noemt in zijn kritiek op het VARA-rapport zelfs een bedrag van f. 10.000 per uur ¹¹⁾.

Stellen wij de VARA-prognose naast de ontwikkeling, zoals wij die menen te zien bij een geleidelijk opvoeren van een aantal zenduren en een, gezien de kostenstijgingen allerwege, nog bescheiden opvoering der programmabudgetten, dan komen wij tot de opstelling als in de tabel onder aan de blz. is gegeven.

b. Studio-accommodatie.

Om de uitbreiding van het aantal zenduren op te vangen is een studio-accommodatie, zoals die door de VARA wordt gedacht, waarschijnlijk wel voldoende, aangezien

1. van de reportagewagens, straks 3 stuks, een nog intensiever gebruik kan worden gemaakt;
2. naast de bestaande „live“-uitzendingen een groter percentage filmprogramma kan worden uitgezonden, en
3. een grotere toepassing mogelijk is van de telerecording: het direct van de beeldbuis opnemen van programma's op de filmband.

Derhalve kunnen de VARA-schattingen over de jaren 1958/1962, t.w. f. 9.080.000 aan gebouwen en f. 4.800.750 aan installaties, dus totaal f. 13.880.750 ¹²⁾ worden aangehouden.

c. Personeelsbezetting.

Ook de personeelsformaties van omroepen en NTS komen hierbij aan de orde. Momenteel bedraagt het aantal vaste medewerkers van de omroepen ongeveer 55 man, terwijl op 1 januari van dit jaar rond 180 man in dienst was

⁸⁾ Vrije Geluiden van 22 juni 1957, blz. 4.

⁹⁾ Marcel Besançon: „Bilanz des Schweizerischen Fernsehens“, in „Fernsehen“ van juli 1956, blz. 365.

¹⁰⁾ Het Parool van 4 september 1956.

¹¹⁾ Vrije Geluiden van 15 juni 1957.

¹²⁾ VARA-rapport blz. 96.

Jaren	aantal zenduren				programmakosten			
	per week		per jaar		per uur		per jaar	
	VARA-prognose	Nieuwe prognose	VARA-prognose	Nieuwe prognose	VARA-prognose	Nieuwe prognose	VARA-prognose	Nieuwe prognose
1958	16½	12	858	624	f. 3.250	f. 3.000	f. 2.788.500	f. 1.872.000
1959	18	16	936	832	„ 3.500	„ 3.500	„ 3.276.000	„ 2.912.000
1960	18	20	936	1.040	„ 3.500	„ 4.500	„ 3.276.000	„ 4.680.000
1961	21	24	1.092	1.248	„ 3.500	„ 5.500	„ 3.822.000	„ 6.864.000
1962	24	30	1.248	1.560	„ 3.500	„ 6.000	„ 4.368.000	„ 9.360.000
					Programmakosten totaal		f. 17.530.500	f. 25.688.000

(Advertentie)

van de N.T.S. Het is natuurlijk moeilijk een juiste prognose te maken, maar het komt ons voor, dat wij met de volgende verwachtingen eerder aan de lage kant dan aan de hoge zijn. De gemiddelde salariëring nemen wij op f. 7.000, verhoogd met ongeveer 30 pCt. voor sociale voorzieningen, periodieke verhogingen, loonronden e.d. Daarbij zij nog opgemerkt, dat sedert 1 januari 1955 met de inwerking-treding van de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst geen onderscheid in beloning wordt gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke medewerkers in dezelfde loonklasse. Dat wij hierbij een vast bedrag van f. 7.000 hebben aangehouden als gemiddelde ligt in het feit, dat de top uiteraard thans reeds bezet is en de uitbreiding het sterkst zal optreden in de middengroep, waarbij valt op te merken dat televisie-medewerkers tot de „schaarse goederen” mogen worden gerekend. Bovenstaande overwegingen leiden tot een volgende personeelsberekening t.a.v. de omroepen.

Jaren	Aantal	Gemiddeld salaris	Salaris en sociale voor-zieningen	Totaal
1958	70	f. 7.000	f. 490.000 + f. 160.000	f. 650.000
1959	80	„ 7.000	„ 560.000 + „ 190.000	„ 750.000
1960	90	„ 7.000	„ 630.000 + „ 210.000	„ 840.000
1961	100	„ 7.000	„ 700.000 + „ 230.000	„ 930.000
1962	115	„ 7.000	„ 805.000 + „ 265.000	„ 1.070.000
Totaal personeelskosten omroepen				f. 4.240.000

De personeelsuitbreiding van de NTS zou een volgend beeld kunnen vertonen.

Jaren	Aantal	Gemiddeld salaris	Salaris en sociale voorzieningen	Totaal
1958	200	f. 7.000	f. 1.400.000 + f. 450.000	f. 1.850.000
1959	225	„ 7.000	„ 1.575.000 + „ 500.000	„ 2.075.000
1960	250	„ 7.000	„ 1.750.000 + „ 575.000	„ 2.325.000
1961	275	„ 7.000	„ 1.925.000 + „ 650.000	„ 2.575.000
1962	300	„ 7.000	„ 2.100.000 + „ 700.000	„ 2.800.000
Totaal personeelskosten NTS				f. 11.625.000

In deze vijfjarige periode vermeldt de salarislijst dus een totaal bedrag van f. 15.865.000 voor omroepen en NTS tezamen.

d. Algemene kosten.

De algemene kosten van omroepen en NTS — waaruit bijv. de Eurovisie moet worden betaald — administratiekosten enz. mogen over een periode van vijf jaar zeker worden begroot op f. 3.750.000.

e. Zenderhuur.

De zenderhuur vergt een aanmerkelijk bedrag en de gelden, die daarvoor in tabel VI op blz. 99 van het rapport zijn uitgetrokken, dienen stellig te worden verhoogd, niet alleen in verband met een hoger aantal zenduren in onze prognose, maar vooral omdat ook rekening dient te worden gehouden met een niet onaanzienlijke verhoging van de zenderhuur, die in het voornemen ligt. Bij een lage schatting komen wij dan op de volgende bedragen:

1958	f. 3.250.000	1961	f. 4.000.000
1959	f. 3.500.000	1962	f. 4.500.000
1960	f. 3.500.000		
		Totaal	f. 18.750.000

De totale, in het tijdvak 1953-1962 voor televisie uitgetrokken gelden, belopen dan ruw begroot:

Exploitatie 1953	f. 300.000	
„ 1954	„ 3.350.000	
„ 1955	„ 5.100.000	
„ 1956	„ 6.080.000	
„ 1957	„ 8.787.000	
		f. 23.617.000
Programmakosten	„ 25.688.000	
Gebouwen en installaties	„ 13.880.750	
Personeelskosten omroepen en NTS	„ 15.865.000	
Algemene kosten	„ 3.750.000	
Zenderhuur	„ 18.750.000	
Totaal exploitatiekosten 1953/1962 ..		f. 101.550.750

Kijkgeldprognose.

Tegenover deze uitgaven staan uiteraard de opbrengsten uit de kijkgeld. Het rapport gaat uit van een geleidelijke uitbreiding tot 600.000 toestellen in 1962 en houdt daarbij slechts rekening met een aantal zenduren van maximaal 24 uur per week. Gaat de ook door de promotors van commerciële televisie ondersteunde stelling op, dat bij meer zenduren het aantal toestellen ook sneller zal stijgen, dan zou misschien de 800.000 kunnen worden bereikt. Stellen wij de VARA- en de nieuwe prognose weer naast elkaar, dan krijgen wij:

VARA-prognose				nieuwe prognose		
aantal uren per week	aantal toestellen	netto-opbrengst kijkgeld	jaar	aantal uren per week	aantal toestellen	bruto-opbrengst kijkgeld
10	65.000	(in gld.) 1.825.000	1956	10	65.000	(in gld.) 1.950.000
12	130.000	3.650.000	1957a)	12	130.000	3.900.000
16½	200.000	5.610.000	1958	12	275.000	8.250.000
18	320.000	8.980.000	1959	16	400.000	12.000.000
18	400.000	11.220.000	1960	20	525.000	15.750.000
21	500.000	14.030.000	1961	24	650.000	19.500.000
24	600.000	16.840.000	1962	30	800.000	24.000.000
		62.155.000				85.350.000
		af 6½ pCt. innesskosten				5.547.750
						79.802.250

a) Voor 1957 is de VARA-prognose van 130.000 toestellen gehandhaafd.

Dat wij bij de nieuwe prognose voor 1958 de 12 uur zendtijd nog hebben gehandhaafd tegen de 16½ uur in de VARA-verwachtingen vindt zijn oorzaak in het feit, dat de Minister nog onlangs heeft verklaard geen uitbreiding van zendtijd te overwegen voordat over het vraagstuk der commerciële televisie een definitieve uitspraak is gedaan. We komen dus tot de conclusie, dat de Overheid in de periode van tien jaar boven de bijdragen uit de kijkgeld nog tenminste f. 101.550.750 minus f. 62.155.000, of f. 39.395.750 moet uittrekken. Bij een snellere toename van het aantal toestellen wordt dit bedrag teruggebracht tot f. 101.550.750 minus f. 79.802.250, of f. 21.748.500. Bovenstaande berekeningen verschillen ook weer met die van de VARA, aangezien wij geen annuïteitenberekening hebben opgenomen, omdat de juistheid van een dergelijke financiering nog allerminst vaststaat. Mocht de noodzaak tot investeren echter tot deze werkwijze doen besluiten, dan zal onze berekening een ander beeld vertonen:

Recapitulatie (1953-1962)

a. VARA-prognose	(24 uur per week en f. 3.500 per uur in 1962; 600.000 toestellen in 1962, met annuïteitenberekening)	extra rijksbijdrage	f. 25.821.750
b. VARA-prognose	(24 uur per week en f. 3.500 per uur in 1962; 600.000 toestellen in 1962, zonder annuïteitenberekening)	extra rijksbijdrage	f. 33.862.000
c. Nieuwe prognose	(30 uur per week en f. 6.000 per uur in 1962; 600.000 toestellen (VARA) in 1962)	extra rijksbijdrage	f. 39.395.750
d. Nieuwe prognose	(30 uur per week en f. 6.000 per uur in 1962; 800.000 toestellen (nieuwe prognose in 1962)	extra rijksbijdrage	f. 21.748.500

We willen ook nog even stilstaan bij een aantal mogelijkheden, die de VARA-rapporteurs noemen om de inkomsten op te voeren ¹³⁾, nl.:

a. *vergroting van het aantal kijkers*, die volgens de voorstanders van commerciële televisie reeds voortvloeit uit de verruiming van de zendtijd. De VARA toont zich hiervan afkerig, zij wil in deze tijd van bestedingsbeperking liever de afzet afremmen. Enerzijds-begrijpelijk, maar wanneer men aan de televisie juist een grote taak toekent als cultureel-medium ¹⁴⁾, dan kan er anderzijds alleen maar alles aan gelegen zijn om de mogelijkheid tot deze cultuur-overdracht zo gemakkelijk mogelijk te maken. Cultuurspreiding laat zich niet verstaan met beperking van de aankoop van ontvangers, integendeel, men zou een stimulerende van de afzet mogen verwachten.

b. *de verhoging van het kijkgeld*, dat in vergelijking met het buitenland veel te laag zou zijn. Absoluut gezien steekt de f. 30 inderdaad af bij bijv. de f. 55 in Duitsland of de f. 85 in Italië, maar relatief, in verhouding dus tot wat kwantitatief wordt geboden — het kwalitatieve element blijve hier buiten beschouwing — betaalt de Nederlandse kijker eer meer dan minder. Onderstaande tabel geeft de huidige kijkgeden en het aantal zenduren in enige landen, met daarnaast het kijkgeld omgerekend naar 12 zenduren per week en vervolgens vergeleken met het Nederlandse kijkgeld van f. 30 geheven voor 12 uur programma per week:

Landen	Aantal uren per week	Vast-gesteld kijkgeld a)	Herleid kijkgeld	Vershil
België	18	f. 38	f. 25	— f. 5
Denemarken	12	„ 28	„ 28	— „ 2
Duitsland	35	„ 55	„ 19	— „ 11
Engeland b)	2 x 50	„ 21	„ 5	— „ 25
Frankrijk	35	„ 48	„ 17	— „ 13
Italië	40	„ 85	„ 25,50	— „ 4,50
Zwitserland c)	16	„ 51	„ 38	+ „ 8

a) VARA-rapport blz. 102.

b) Alleen voor de 50 uur BBC-programma wordt kijkgeld geheven, de 50 uur commerciële televisie wordt door de reclame betaald.

c) Volgens persberichten is besloten de kijkbijdrage met 40 pCt., nl. van Zw.fr. 60 tot Zw.fr. 84 te verhogen.

Uit deze berekening blijkt, dat alleen Zwitserland een hoger kijkgeld vraagt dan Nederland bij een gelijk aantal zenduren. Dit laat zich o.a. verklaren uit de voor TV uitermate ongunstige geografische omstandigheden en uit het feit, dat de drie taalgebieden in dit land de Zwitserse TV noodzaakt tot het verzorgen van drie televisieprogramma's. Berekend is, dat voor een programmaverzorging van 18 uur per week in elk der taalgebieden, in het totaal door de TV-dienst 28 à 30 uur programma per week moet worden geproduceerd, omdat slechts een gedeelte der programma's voor het gehele land bestemd is ¹⁵⁾. Ten opzichte van alle overige landen ligt de hoogte van het kijkgeld in Nederland dus bepaald ongunstig.

¹³⁾ VARA-rapport blz. 100 e.v.

¹⁴⁾ VARA-rapport blz. 20.

c. *heffingen bij aankoop van televisietoestellen*, waarvoor hetzelfde geldt als wij onder a) betoogden. De commissie acht een extra heffing bij het aanschaffen van een TV-apparaat bezwaarlijk, omdat daarvan een remmende invloed uitgaat, waaraan thans geen behoefte bestaat. Zij heeft echter volledigheidshalve deze mogelijkheid genoemd. Deze argumentatie is in strijd met hetgeen de commissie onder a) heeft bepleit, waar juist een afremming van de afzet wordt voorgesteld.

d. *bijdragen van andere belanghebbenden* met name handel en industrie. De VARA twijfelt echter zelf reeds aan de bereidheid van die zijde, terwijl bovendien de vraag zich voordoet hoe dit te verwezenlijken zou zijn.

e. *verlaging van de inningskosten*. Hierin schuilen inderdaad misschien mogelijkheden. Het gaat dan om een totaalbedrag van f. 1.020.000.

Bij invoering van commerciële televisie verwacht de commissie dat de concurrentie de uitgaven van de NTS en omroepen dermate zal doen stijgen, dat haar gehele berekening niet meer opgaat en ook na 1962 de inkomsten uit de kijkgeden de kosten niet meer zouden dekken. „Moeten deze meerdere kosten niet door de reclametelevisie betaald worden?“, vraagt zij zich af. Met het voorbeeld van Engeland voor ogen kan inderdaad wel worden verwacht, dat door toelating van commerciële televisie de exploitatiekosten van NTS en omroepen een stijgende tendentie zullen vertonen. Het BBC-Handbook 1957 vermeldt hierover:

„Apart from the general inflationary pressure affecting sound and television alike, effects of competition in television made themselves felt mainly in the form of increased fees for artists' performances and sporting events“ ¹⁶⁾.

en verder:

„Television Broadcasting output increased from 2,306 hours in 1954-55 to 2,629 in 1955-56, and the cost per hour rose from £ 2,188 to £ 2,675, an increase of 17.7 per cent. Apart from the general rise in costs mentioned above, the greater part of this increase was in programma expenditure and was due to the effect of competition which was experienced for the first time in the year under review“ ¹⁷⁾.

In hoeverre in Nederland het kostenniveau bij toelating van commerciële televisie zal stijgen, valt niet te voorspellen. Wel mag worden aangenomen, dat bij een commerciële televisie te ontzert, die zich voorstelt uit te zenden op het bestaande zendernet, waarbij de programma's dus additioneel zullen zijn aan die van de Nederlandse Televisie Stichting, het nadeel van de kostenstijging wegvalt bij het voordeel, dat op den duur de helft van het totale Nederlandse televisieprogramma uit de reclame zal worden betaald. Welke invloed een eventueel tweede zendernet, dat door de VPRO als mogelijk wordt geacht en invoering van kleurentelevisie, die niet voor 1965 zal kunnen worden verwacht ¹⁸⁾, op de financieel-economische kant van het televisie-vraagstuk zullen uitoefenen hebben wij buiten onze beschouwing gelaten.

¹⁵⁾ „Bericht über die Organisation des Schweizerischen Fernsehdienstes nach Beendigung der Versuchsperiode“ (31 december 1956), blz. 6 (op blz. 12 een voorstel tot verhoging der kijkbijdrage met 20 pCt. tot 72 Zw.fr., eventueel tot 84 Zw.fr.).

¹⁶⁾ BBC-Handbook 1957, blz. 144.

¹⁷⁾ BBC-Handbook 1957, blz. 210.

¹⁸⁾ Haagse Post van 14 juli 1956.

De aanleiding tot dit artikel is het voornemen van de Minister van Financiën nog dit jaar het ontwerp voor een nieuwe Wet Inkomstenbelasting bij de Kamer in te dienen. Schrijver tracht enkele wenselijkheden met betrekking tot het fiscale jaarwinstbegrip te omschrijven, daar het huidige besluit t.a.v. het goede koopmansgebruik bepaalde beperkingen oplegt bij de bepaling van de jaarwinst. Eerst wordt ingegaan op het begrip bestendige gedragslijn waarbij speciaal de op wijziging daarvan betrekking hebbende clausule „indien bijzondere omstandigheden dit rechtvaardigen” aan een bespreking wordt onderworpen. Voorts wordt uitvoerig aandacht besteed aan de waardering van bedrijfsmiddelen, waarbij schrijver zich om drieërlei redenen een voorstander toont van een uitsluitende beheersing van de bedrijfsmiddelenwaardering door goed koopmansgebruik.

De mededeling van de Minister van Financiën, dat hij nog in dit jaar het ontwerp voor een nieuwe Wet Inkomstenbelasting bij de Kamer hoopt in te dienen, zal ongetwijfeld vele praktische en theoretische beoefenaren van de belastingwetenschap tot bezinning omtrent hun in deze bestaande desiderata aanleiding geven. Hoewel in menig opzicht thans reeds een uitgebalanceerd geheel, vertoont ons Besluit I.B. toch nog wel plekken, waar verbetering niet tot de overbodigheden behoort.

In het onderstaande wordt gepoogd om enkele wenselijkheden met betrekking tot het fiscale *winstbegrip* te omschrijven. Deze hebben bijna alle betrekking op het *jaarwinstbegrip*. Het totale winstbegrip, zoals dit in art. 6 lid 1 I.B. is neergelegd, komt mij juist voor. Weliswaar kan men erover twisten, of het redelijk is om uit externe oorzaken voortgekomen waardeverminderingen en -dalingen, die voor het merendeel *schijnwinsten* en -verliezen voorstellen, in de heffing te betrekken, maar het lijkt mij onuitvoerbaar om aan alle bedrijven een analoge vrijstelling te geven als in art. 6 lid 2 aan landbouwbedrijven wordt toegekend. Welke vermogensveranderingen in het bedrijfsbeleid, welke in externe omstandigheden hun oorzaak vinden, zal normaliter niet na te gaan zijn. Zelfs bij stelsels, die deze veranderingen systematisch registreren, zoals de vervangingswaardeleer, ontkomt men niet aan de noodzaak om van elke bedrijfsdaad na te gaan, in hoeverre zij een speculatief karakter heeft. Waar echter in het tegenwoordige systeem, met zijn belastbare waardeveranderingen in de bedrijfssfeer en zijn onbelaste mutaties in de privésector, het beginsel, dat gelijke draagkracht tot gelijke heffing behoort te leiden, geschonden wordt, komt het in principe juist voor, nu vrijstelling in de bedrijfssector onuitvoerbaar is, de mogelijkheden van een vermogensvermeerderingsbelasting in de privésector te overwegen. Daarbij zou dan tevens de door velen als een landbouwprivilege beschouwde vrijstelling van art. 6 lid 2 opnieuw beoordeeld moeten worden.

Naast het totale winstbegrip van art. 6 lid 1 I.B. hebben wij het jaarwinstbegrip van art. 7 e.v. I.B. Sedert de Wet Bhz. 1950 wordt de jaarwinst bepaald volgens goed koopmansgebruik, in zoverre dit niet in strijd komt met een uitdrukkelijke wetsbepaling. De verwijzing naar goed koopmansgebruik wordt, naar het mij voorkomt, door de

Verlanglijst voor een nieuwe Wet Inkomstenbelasting

(I)

H.R. thans aldus uitgelegd, dat

a) hetgeen de bedrijfseconomie met betrekking tot de winstbepaling leert in beginsel ook fiscaal aanvaardbaar is (B '57/208);

b) dat echter deze leer fiscaal onaanvaardbaar wordt, indien daardoor aan de algemene opzet of een beginsel van de belastingwet om welke toepassing het gaat te kort zou worden gedaan (B '57/208);

c) terwijl ten slotte bedrijfseconomisch aanvaardbare stelsels van jaarwinstbepaling fiscaal ontoelaatbaar kunnen zijn, als zij onoverkomelijke moeilijkheden bij de heffingspraktijk opleveren (R.v.B. Amsterdam, B '57/1). Deze richtlijn is weliswaar door de H.R. nimmer expliciet gegeven, maar ligt ongetwijfeld aan talrijke van zijn beslissingen mede ten grondslag en kan wellicht begrepen worden onder de ad b) vermelde strijdigheid met een beginsel van de belastingwet, welk beginsel dan het uitvoeringsbeginsel zou zijn¹⁾.

Of de hierbedoelde begrenzingen, en met name het ad b) genoemde criterium, tot een aanvaardbare uitkomst zullen leiden, zal van de verdere uitwerking in de jurisprudentie afhangen. Het komt mij echter voor, dat deze, op grond van de ervaringen in het verleden, zowel door de wetgever als door de belastingplichtigen met vertrouwen kan worden afgewacht.

Ons Besluit beperkt echter het goede koopmansgebruik en het zijn deze beperkingen, die in de eerste plaats voor een kritische bespreking in aanmerking komen.

De bestendige gedragslijn.

De jaarlijkse winst wordt bepaald volgens goed koopmansgebruik; echter luidt art. 7 lid 1 „met inachtneming van een bestendige gedragslijn, welke slechts kan worden gewijzigd, indien bijzondere omstandigheden dit rechtvaardigen”.

Deze bepaling houdt een beperking van goed koopmansgebruik in, waarvan zich de wetgever blijkens de M.v.T.

¹⁾ Waar in deze beschouwing gesproken wordt over de beginselen der belastingheffing, zijn bedoeld de „grondbeginselen van het Nederlandse belastingrecht”, zoals deze in deel I en het binnenkort verschijnend deel II van het gelijknamige boek van Prof. W. J. de Langen zijn aangetoond.

zeer wel bewust is geweest. Het komt mij voor, dat deze beperking niet slechts overbodig, doch tevens schadelijk is. Overbodig, want in zijn M.v.A. erkende de Minister, dat hij met deze zinsnede „twee essentiële elementen (het andere betreft de onafhankelijkheid der winstberekening van de vermoedelijke uitkomst) van het door de H.R. ontwikkelde winstbegrip, in een eenvoudige formule samengevat, in de wet tot uitdrukking” wilde brengen.

Inderdaad heeft de H.R. op grond van goed koopmansgebruik en zonder uitdrukkelijke wetsbepaling reeds onder de Wet I.B. 1914 het volgen van een bestendige gedragslijn bij de balanswaarderingen geeïst. Dit zal niemand verbazen, die met Schendstok ²⁾ als goed koopmansgebruik ziet wat bedrijfseconomisch aanvaardbaar geacht wordt in bestendigheid. Een wettelijk voorschrift kan hier temeer gemist worden, waar de H.R. telkens weer, als de wet hem hiertoe de mogelijkheid biedt, blijk geeft te waken tegen manipulaties ten koste van de Schatkist. Men denke bijv. aan B '57/57, waarin de H.R., omdat het een vraagstuk van de totale winst betrof, in het geheel niet gebonden was aan de wettelijke eis ener bestendige gedragslijn, en nochtans van de belastingplichtige voor het overbrengen van een tot het bedrijfsvermogen behorend actief naar de privésector een bijzondere omstandigheid eiste „welke in zijn verhouding tot den fiscus dat overbrengen zou rechtvaardigen”. Het gevaar, waarvoor de Minister blijkens de M.v.T. bevreesd was, dat zonder een dergelijk voorschrift „de belangen van de belastingheffer onredelijk zouden worden geschaad”, blijkt dus niet aanwezig te zijn.

Hiernaast komt mij het voorschrift schadelijk voor, omdat het — en met name de eis der „bijzondere omstandigheid” — de tendens heeft verstarrend te werken. De fiscale historie met betrekking tot de voorraadwaardering na 1950 en in het bijzonder de onelegante gang van zaken na B '53/307, toen de Administratie de belastingplichtigen overgang naar een nieuw stelsel wilde belèten omdat zij in 1950 hun kans hadden voorbij laten gaan, zijn hiervan een duidelijk voorbeeld, zij het een voorbeeld met een happy end. Er zijn echter ook gevallen, waarin de H.R. geen bijzondere omstandigheid kan proclameren, eenvoudig omdat zij er niet is. Men denke aan een beginnende dokter, wiens geringe vorderingen en schulden het kasstelsel volkomen in overeenstemming met goed koopmansgebruik doen zijn; dit kan echter veranderen met een groeiende praktijk, zonder dat hierbij kritieke punten zijn aan te wijzen. In ons huidige stelsel zal deze arts met overgang op het vorderingenstelsel moeten wachten tot zijn kasstelsel bepaald slecht koopmansgebruik is geworden — een ogenblik, dat de goede administrateur niet mag afwachten.

Ook kan het zijn, dat een op goede gronden berustende verandering van het commerciële waarderingssysteem het voor de fiscale winstberekening blijven volgen van het oude systeem bijzonder bezwaarlijk doet zijn. Men denke bijv. aan de invoering van een nieuwe kostprijscalculatie, waarbij de voorraden niet meer tegen historische kostprijzen, maar tegen voorgerecalculeerde standaardprijzen worden verantwoord. Indien men dan niet tevens fiscaal van systeem zou mogen veranderen, zou uitsluitend voor fiscale doeleinden een aparte boekhouding gevoerd moeten worden. Goed koopmansgebruik zou hier overgang zeker rechtvaardigen — maar wettelijk is het niet mogelijk.

Tenslotte kan men in een meest algemene vorm denken aan alle gevallen, waarin het oude systeem weliswaar nog

²⁾ In een rede op de Belastingconsulentendag 1956, opgenomen in „Drie Voordrachten”, F.E.D. 1956, blz. 37.

goed koopmansgebruik is, maar waarin de ondernemer een (soms aanzienlijk) beter koopmansgebruik verkiest, welke overgang een eis van goed koopmansgebruik en maatschappelijk beoordeeld heilzaam zou zijn. De stringente wetsbepaling werkt hier verstarrend en komt in strijd met het welvaartsbeginsel, dat zich tegen stabilisering-op een kwalitatief laag niveau verzet.

In theorie is hier het gevaar van fiscaal misbruik zeker aanwezig. In het licht van de ervaringen met de recente rechtspraak komt het mij echter klein voor, zeker in vergelijking met de evidente voordelen, die een ruimere wettekst biedt. Van verscheidene kanten is dan ook voor de afschaffing van de bestendige gedragslijn als wettelijke eis gepleit. Ik noem hier slechts M. de Vries („Bedrijfseconomische en fiscale winstbepaling”, Arnhem 1956) en de schrijver van „Verandering van Stelsel” (in „De Nederlandse Industrie” van 1 mei 1955), welke laatste zich vooral baseert op de gang van zaken in de Tweede Kamer, waar een poging gedaan werd om het „rechtvaardigen” te veranderen in „toestaan”. Deze redactie zou echter enerzijds, omdat zij op straffe van zinledigheid iets anders dan de verwijzing naar goed koopmansgebruik moet inhouden, gevaren van overdrijving naar de andere kant inhouden, anderzijds, omdat zij de „bijzondere omstandigheid” zou handhaven, nog geen waarborg verschaffen voor voldoende soepelheid in de aanpassing aan het betere.

Waar elke nadere wettelijke regeling van de bestendige gedragslijn tot een zekere interpretatie door de belastingrechter aanleiding moet geven — een interpretatie, waarvan steeds moet worden afgewacht of zij alle wenselijke aanpassing zal toelaten — kan de vraag naar de fiscale toelaatbaarheid van systeemwijziging beter door de H.R. aan de hand van het door hem reeds ontwikkelde begrip goed koopmansgebruik beantwoord worden.

Onafhankelijk van de vermoedelijke uitkomst dient de jaarlijkse winst volgens art. 7 (1) berekend te worden.

Uit het ontbreken van (recente) jurisprudentie op dit punt mag men afleiden, dat deze regeling in de praktijk voldoet; ik zou hiëraan willen toevoegen: en overbodig is. Hoewel geenszins ontkend kan worden, dat de ondernemer de tendens heeft om de winst in goede jaren te drukken — men denke slechts aan de veel voorkomende zinsnede in jaarverslagen: „gezien de resultaten werd f. x extra afgeschreven” — wordt deze handelwijze door de bedrijfseconomie afgekeurd. Deze usance kan dan ook niet als goed koopmansgebruik beschouwd worden en een wettelijke bepaling naast de verwijzing naar goed koopmansgebruik komt hiermede overbodig voor ³⁾.

De waardering van bedrijfsmiddelen (duurzame produktiemiddelen).

De wijze van waardering van de actieve produktiemiddelen is in de leden 1 en 4 van art. 8 I.B. dwingend voorgeschreven. Slechts bij de interpretatie van de tekst kan goed koopmansgebruik een rol spelen. Zo worden in de praktijk talrijke methoden van toerekening van de bijdrage van het bedrijfsmiddel tot het resultaat toegepast (afschrijving op basis van de kostprijs, van de boekwaarde, volgens de annuïteitenmethode, parallel aan de produktie), eveneens allerlei soorten van extra-„afschrijvingen” wegens plotse lijn waardedalingen en in het algemeen een, objectief gezien meermalen in te hoge afschrijvingen tot uitdrukking

³⁾ In dezelfde zin H. J. Hofstra in „Drie Voordrachten”, F.E.D. 1956, blz. 53.

komende, voorzichtige bepaling van de jaarbijdrage.

Niet ontkend kan worden, dat de bestaande regeling, ook reeds vóór de mogelijkheid tot vervroegde afschrijving, op enkele uitzonderingen na behoorlijk heeft voldaan. De oorzaak kan m.i. voornamelijk in het feit gezocht worden, dat het merendeel der ondernemers tegenwoordig ook commercieel een der fiscaal toegestane waarderingsmethoden toepast. De meeste geschillen beperkten zich dan ook tot de hoogte der jaarlijkse afschrijving — formeel dus tot de taxatie van de economische levensduur en de restwaarde van een bedrijfsmiddel —, een probleem, dat ook bij de bestaande wetgeving aan de hand van goed koopmansgebruik dient te worden opgelost. Zelfs kan men zich naar aanleiding van enkele arresten van de H.R. (B '55/158 en B '56/121 met interessante annotatie door Tj. S. Visser in F.E.D. I. B. art. 7 (1): 49 e.v.) de vraag stellen, of de bestaande mogelijkheden door de belastingplichtigen reeds voldoende zijn uitgebuit.

Indien nochtans hier een voorkeur wordt uitgesproken voor een uitsluitende beheersing van de bedrijfsmiddelwaardering door goed koopmansgebruik, dan worden hiervoor drie redenen aangevoerd:

a) Er zijn gevallen, waarin art. 8 te grote beperkingen oplegt, ten nadele van de ondernemers in het bijzonder en van de nationale welvaart in het algemeen, zonder dat zij door de aan ons belastingrecht ten grondslag liggende beginselen voldoende gerechtvaardigd worden. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan die gevallen, waarin bij vervanging van een bedrijfsmiddel een grote stille reserve wordt gerealiseerd. De dreigende belastingheffing hierover is meermalen een rem voor een uit bedrijfseconomisch standpunt wenselijke vernieuwing. Dat zulks tot nu toe weinig voor de dag kwam, is vóór een groot deel te danken aan de mogelijkheid van vervroegde afschrijving, waardoor in het merendeel der gevallen bij benadering hetzelfde effect als door directe overbrenging van de stille reserve naar het vervangend actief kan worden bereikt. Waar deze remedie echter enerzijds zeer ruw werkt — $\frac{1}{3}$ kan teveel en te weinig of bij temporisering te langzaam zijn — anderzijds niet in alle gevallen uitkomst biedt — men denke bijv. aan de wenselijkheid om een nieuw opslagterrein te zoeken, terwijl de waarde van het oude zeer gestegen is —, is de vraag gewettigd, of het euvel niet beter aan de wortel kan worden bestreden.

Reeds in 1943, en ook later, onder andere n.a.v. het zgn. ruilarrest (B. 8970), heeft Hofstra ⁴⁾ de hoop uitgesproken, dat de H.R. zeer in het algemeen overdracht van stille reserves naar het vervangend actief mogelijk zal maken. Toen ons hoogste rechtscollege hiertoe de vrijheid niet kon vinden, heeft dit alom teleurstelling gewekt. Slechts wetswijziging kan dus in deze uitkomst biéden en het ligt voor de hand om alleréerst aan uitbreiding van art. 11 I.B. tot alle gevallen van vervanging te denken ⁵⁾. Deze oplossing lijkt mij evenwel niet de meest wenselijke, omdat voor enige belangrijke activa ook dan de onbevredigende toestand zou blijven bestaan: noch van terreinen (hierop wordt normaliter niet afgeschreven), noch van onlichamelijke zaken (bijv. octrooien of het huurrecht als bedoeld in B '57/123) zou de stille reserve overgebracht kunnen worden. Anderzijds komt art. 11 voor gevallen van vrijwillige vervreemding te ruim voor: het voornemen tot vervanging zou onder deze omstandigheden bijv. binnen

⁴⁾ In „De Naamloze Vennootschap” van resp. juli/augustus 1943 en maart 1952.

⁵⁾ Aldus bijv. H. J. Hofstra „Drie Voordrachten”, blz. 66.

twee jaren uitgevoerd moeten zijn. De vraag rijst dan echter, of het niet beter zou zijn, indien de wetgever deze materie opnieuw wil regelen, om het jaarwinstbegrip verder open te breken en ook de waardebepaling van bedrijfsmiddelen geheel door goed koopmansgebruik te laten geschieden. Hierbij is dan mede het volgende punt van belang.

b) Toen na 1950 de voorraadwaardering fiscale perspectieven bleek te biéden, was dit voor talrijke ondernemers aanleiding om hun „systeem” van „voorzichtige waardering” — dat vaak weinig meer was dan een slag in de lucht — nader te bezien. Wat de bedrijfseconomische theorie en actieve accountants in tientallen jaren niet hadden bereikt, werd door de kans op een fiscaal voordeel binnen enkele jaren een feit: moderne waarderingsystemen hielden meer en meer hun intree in de bedrijfsadministraties. Voor ieder die geen leek is op het gebied van de kostprijscalculatie zal het duidelijk zijn, dat dit van grote betekenis geacht moet worden voor de gehele nationale economie. Zou men niet mogen verwachten, dat een verdere verruiming van het fiscale winstbegrip de ondernemer tot bezinning zal nopen, ook omtrent de bijdrage van de actieve produktiemiddelen tot zijn resultaat?

Ik weet heel wel, dat de moeilijkheden hier groter zijn dan bij de voorraadwaardering en ik ga niet voorbij aan de bedenking van Hofstra ⁶⁾, dat men van de belastingwetgever bezwaarlijk een verwijzing naar goed koopmansgebruik mag verwachten op een gebied, waar de bedrijfseconomische theorieën nog tegenstrijdig zijn en nauwelijks hun weg naar de commerciële praktijk hebben gevonden. Maar de kans alleen op een niveauverbetering van de Nederlandse bedrijfsadministratie lijkt mij het grijpen waard.

De wetgever mag zich hier gedekt weten door een H.R., die bij de beoordeling van systemen van voorraadwaardering blijk heeft gegeven niet over één nacht ijs te gaan. Met betrekking tot winstverschuiving (o.a. B'55/67), indexcijfers (B'57/1) en vervanging door niet-soortgelijke goederen (B'56/121) bleef de H.R. aan de conservatieve kant. Verwacht mag dan ook worden, dat niet behoorlijk realiseerbare, moeilijk controleerbare en onvoldoende gefundeerde stelsels van bedrijfsmiddelwaardering geen genade voor zijn ogen zullen vinden. De kwade kans voor de Administratie lijkt mij daarom in verhouding tot de goede kans gering.

c) Er is nog een derde reden, die voor verder openbreken van het winstbegrip op dit punt pleit, een reden die vanuit het gezichtspunt van een rechtvaardige verdeling van de belastingdruk wellicht de belangrijkste is. Als wij afzien van de invloed van de vervroegde afschrijving — en deze zal op het moment van vervanging normaliter niet groot meer zijn — dan vinden de stille reserves in de bedrijfsmiddelen slechts voor een deel hun oorzaak in het voorzichtige ondernemersbeleid en voor een deel in het stijgend prijspeil. De invloed hiervan op voorraden kan thans buiten de normale jaarwinst gehouden worden; hetzelfde is het geval bij bedrijfsmiddelen, die eerst bij het einde der bedrijfsuitoefening worden afgestoten, terwijl hij in landbouwbedrijven voor de belangrijkste bedrijfsmiddelen geheel buiten de fiscale winst valt. De ondernemer die, door welke omstandigheden ook, bedrijfsmiddelen vervangt, is aldus gezien in een fiscaal slechtere situatie, waarvoor ik geen grond aanwezig acht. Dit argument klemt temeer, waar de invloed van het stijgend prijs-

⁶⁾ T.a.p., blz. 61.

In Nederlandse vervoersmilieus is men verre van enthousiast over de vervoerstitel van het Euromarktverdrag. Van Nederlandse zijde is steeds aangedrongen op toepassing van de algemene integratiegedachte op het vervoer door creatie van een gemeenschappelijke vervoersmarkt. Bij zulk een markt, kunnen de vervoerders van alle betrokken landen gelijkberechtigd volgens bepaalde mededingingsspelregels deelnemen aan de diverse vervoeren. Hiermede zou het Europese ideaal der arbeidsdeling gediend zijn. Weliswaar moet worden toegegeven, dat hier het Nederlandse en het Europese belang parallel lopen; de diensten van ons vervoerswezen aan buitenlandse derden stoppen een gat van niet minder dan 15 pCt. in de betalingsbalans. Anderzijds staat nog in het geheel niet vast, dat nu juist Nederland op een open vervoersmarkt de hegemonie zou weten te veroveren.

Vervoer en Euromarkt

Tijdens de Brusselse onderhandelingen heeft de Nederlandse Regering advies ingewonnen bij een hiertoe ingestelde speciale S.-E.R.-commissie voor de Europese integratie. Een sub-commissie hiervan heeft zich aan het vervoer gewijd en de volgende beginselen van een gezond vervoersbeleid aanbevolen:

1. commerciële exploitatie van het vervoerswezen, dat, evenals iedere andere tak van bedrijf als zelfstandige en renderende bedrijfstak dient te worden beschouwd;
2. gelijke behandeling der vervoerstakken door de overheid, geen scheefftrekking der concurrentieverhoudingen door fiscale lasten;
3. toerekening van de infrastructuurkosten aan de diverse vervoerstakken; verbetering van de Europese infrastructuur;
4. vrijheid van keuze door de verladers;
5. iedere overheid dient de vervoerders gelijk te behandelen, zonder te discrimineren naar de vlag, waaronder de vervoerders exploiteren;
6. basering van vrachtprijzen en tarieven op de kosten van het vervoer enerzijds en de marktverhoudingen anderzijds;
7. afschaffing van subsidies of bijzondere lasten, gegeven of opgelegd met het oogmerk bepaalde groepen van personen, gebieden, bedrijfstakken of vervoersondernemingen te bevoorstellen.

De Nederlandse delegatie te Brussel zag haar pogingen om deze beginselen in het verdrag te doen opnemen vrijwel geheel afstuiten op de „gemeinwirtschaftliche” vervoersfilosofie der andere onderhandelingspartners. Wordt

(vervolg van blz. 776)

peil in de privésector tot onbelaste vermogensstijgingen leidt. Hoewel ik, zoals in het begin reeds opgemerkt, van mening ben, dat in de bedrijfsfeer ook deze vermogensstijgingen principieel belastbaar behoren te zijn, past hier slechts een proportionele druk en wel eerst op het moment waarop de tot uitdrukking gekomen stille reserves niet meer onder de klem van de vervangingsverplichting staan, verteerbaar inkomen zijn geworden; dat is normaliter bij het einde van de bedrijfsuitoefening.

Amsterdam.

D. BRÜLL.

in ons land het vervoer als een zelfstandige, gelijkwaardige tak van produktie gezien, in de omliggende landen daarentegen wordt het vervoer door velen beschouwd als een middel tot het bereiken van allerlei doelstellingen der economische en sociale politiek. In Duitsland is hierop de gehele „Entballung der Wirtschaft” gebouwd. Voorts is het gebruikelijk minder draagkrachtige groepen in het personenvervoer te subsidiëren. Door de „gemeinwirtschaftliche” visie wordt het vervoer in dezelfde hoek gedrongen waar het in het E.G.K.S.-verdrag reeds in zit: dienstbaarheid aan de juiste functionering van de gemeenschappelijke goederenmarkt.

Nu vergeet men bij het contrasteren van de vervoerspolitiek in Nederland met die in het buitenland vaak, dat ook de in ons eigen land bedreven politiek zeker niet vrij is van „gemeinwirtschaftliche” kenmerken. De tariefgelijkheid over het gehele land, die in het spoorwegvervoer van personen heerst, en tot voor de jongste tariefwijziging ook in het goederenvervoer, is typisch „gemeinwirtschaftlich” van karakter. De degressiviteit der tarieven met de afstand, voor zover zij althans niet op kostenverschillen steunt, eveneens. Het steisel der ad valorem-tarieven — zij het dan dat dit in Nederland op geen stukken na zover is doorgevoerd als bijv. in Duitsland — is ook een „gemeinwirtschaftliche” conceptie. Toch zijn er, hoewel de punten van overeenkomst niet verdoezeld mogen worden, zeer grote verschillen. De duizend-en-één uitzonderingstarieven voor het goederenvervoer en de zo sterk tot het deficit der Duitse Bundesbahn bijdragende sociale tarieven zijn, in Nederland onbekend; bij ons is het streven naar rentabiliteit pertinent een factor van hoge prioriteit (al kan, helaas niet worden geloofend, dat de toestemming der Overheid tot absoluut noodzakelijke tariefsverhogingen uit gronden van economische en sociale politiek wel eens wat langer op zich laat wachten als met het oog op het rentabiliteitsstreven gewenst is!). In het buitenland speelt de rentabiliteit, ondanks alle pogingen om de tekorten te verminderen, toch niet die leidende en doorslaggevende rol.

De onderschikking van het transportwezen aan de gemeenschappelijke goederenmarkt strookt natuurlijk alles-

behalve met de conceptie van een gemeenschappelijke vervoersmarkt. Het is in dat licht dan ook te begrijpen — al blijft het een veeg teken — dat men de term gemeenschappelijke vervoersmarkt in de vervoerstitel tevergeefs zoekt. En dat in een hoofdstuk, dat juist hierin zijn bestaansrecht zou moeten vinden — wat is economische integratie op vervoersterrein immers anders dan het instellen van een gemeenschappelijke vervoersmarkt?

Wel wordt in het verdrag gesteld, dat de doeleinden van het verdrag door de leden-staten, wat de vervoerstiel betreft, zullen worden nagestreefd in het kader van een gemeenschappelijke vervoerspolitiek. Op zichzelf is het zeer verheugend, dat er althans een gemeenschappelijke vervoerspolitiek zal komen. Maar er bestaat helaas generlei zekerheid, dat deze tot een gemeenschappelijke vervoersmarkt zal leiden. De essentiële doelstelling van het verdrag is namelijk de voortdurende verbetering van de levensomstandigheden en de arbeidsvoorwaarden der volken. De gemeenschappelijke markt is hiertoe niet meer dan een middel.

Ook de formulering van de gemeenschappelijke vervoerspolitiek in art. 75 maakt weliswaar de gemeenschappelijke vervoersmarkt niet onmogelijk, maar biedt geenszins een waterdichte garantie voor de instelling en juiste functionering ervan. De Raad van Ministers zal op voorstel van de Europese Commissie en na raadpleging van het Economische en Sociale Comité en van het Parlement gemeenschappelijke regels opstellen die van toepassing zijn op het internationale vervoer, verricht met als vertrekpunt of als bestemming het grondgebied van een leden-staat, of het grondgebied van één of verscheidene leden-staten transiterend. De ijver, die men heeft besteed om in deze omhaal van woorden datgene waar het op aankomt — het principe der gelijkberechtigde deelneming door de diverse vlaggen aan de internationale vervoeren — niet te noemen, was een betere zaak waardig geweest.

In de tweede taak van de Raad, te weten de regeling van de voorwaarden van toelating der buitenlandse vervoerders tot het nationale vervoer van een leden-staat, is het principe van deelneming op voet van gelijkheid al evenmin genoemd. Men kan natuurlijk denken, dat dit sous-entendu is. Of men er verstandig aan doet om zoveel vertrouwen te stellen is echter een tweede! Tijdens de Brusselse onderhandelingen bestonden Duitsland, Luxemburg en Frankrijk het, in een conventie over de Moezelkanalisatie, de gemeenschappelijke vervoersmarkt te beperken tot de grensoverschrijdende Moezelvaart. De binnenlandse Moezelvaart — de zgn. cabotage — werd naar oud model aan de betrokken nationale vlag voorbehouden. Nu zal de cabotage op de Moezel wel niet van grote betekenis zijn, maar het gaat hier meer om de kwaliteit dan om de kwantiteit. Zonder wantrouwend te zijn mag men deze handelwijze wel symptomatisch noemen.

Van Duitse en Franse zijde voelt men niets voor een liberalisering van het verkeer — de bekende Duitse verkeersdeskundige Dr. O. Maier schuift in een recent artikel in „Die Bundesbahn” de Nederlandse delegatie ten onrechte in de schoenen, dat zij zich zou hebben ingezet voor een volledige liberalisatie. De waarheid is, dat ons land nooit een „völlig freie Wettbewerbswirtschaft” voor het verkeer heeft geëist maar het altijd als een vanzelfsprekendheid heeft beschouwd, dat ook voor de mededinging in het vervoerswezen bepaalde spelregels zouden gelden. Maar dat is wat anders dan de Duitse opvatting van het vervoer als openbare dienst! Wanneer Dr. Maier het

juister acht „diese nationale Regelungen almählich aneinander anzupassen, zu vereinheitlichen und nach und nach alles zu beseitigen, was an nationale Vorschriften den ungehinderten Verkehr auf dem gemeinsamen Markt der sechs Mitgliedstaaten stören könnte”, is dat weliswaar een correcte weergave van de huidige situatie, maar het is ook hier le ton qui fait la musique, en deze toon getuigt nu juist niet van een overmatig groot enthousiasme voor een gezonde mededinging der diverse vlaggen op een gemeenschappelijke Europese vervoersmarkt. Als laatste punt van gemeenschappelijk vervoersbeleid noemt art. 75 het treffen van alle overige dienstige bepalingen. Onder deze vage redactie is alles te vatten.

De balans van het gemeenschappelijk vervoersbeleid opmakend moet men constateren, dat de door de S.-E.R.-commissie geformuleerde beginselen van genoemde vervoerspolitiek hierin zoal niet schitteren door volkomen afwezigheid dan toch zeker niet expliciet genoemd zijn. Ook elders in de vervoerstiel zijn zij nauwelijks te vinden. Weliswaar is van het rentabiliteitsprincipe een flauwe afspiegeling aanwezig in art. 78, waarin wordt geëist, dat alle maatregelen op het gebied der vrachtprijzen en vervoersvoorwaarden rekening houden met de economische toestand van de vervoersondernemers. Dr. Maier beweert niet zonder enige voldoening, dat dit artikel op grond van de ervaringen met de invoering der directe degressieve tarieven in de E.G.K.S. op aandrang van Duitse zijde is opgenomen. In Nederland acht men dit artikel echter een onvoldoende veiligheid. Wat houdt ten slotte het begrip „rekening houden met” in? In plaats van deze nogal platonisch aandoende liefdesverklaring ware het beter geweest te eisen, dat alle maatregelen op de bevordering der rentabiliteit gericht moeten zijn.

Men is in Nederland ook niet al te gerust over de in art. 75 gestelde termijnen: tot aan het einde der tweede etappe moet de Raad met eenparigheid beslissen, na deze 8 jaar geldt gekwalificeerde meerderheid. Op zichzelf kan men natuurlijk niet eeuwig met een veto-regel blijven werken en er zou dan ook niets tegen in te brengen zijn, dat ook Nederland de kans gaat lopen overstemd te worden. Gegeven de helaas „splendid isolation” der Nederlandse vervoerspolitieke opvattingen is de kans, vaak aan de verliezende hand te zijn, echter wel onaangenaam groot.

Bij de samenstelling van de geciteerde tekst van art. 75 zal waarschijnlijk wel de bedoeling hebben voorgezet, dat deze alleen betrekking heeft op het vervoer tussen de leden-staten onderling. Uit de tekst zou men echter kunnen afleiden, dat ook vervoer naar of vanuit derde landen wordt bestreken; deze interpretatie — brug als het is tussen het mondiale en het Europese — zou voor ons land wel zeer ongewenst zijn.

Het door de S.-E.R.-commissie opgestelde beginsel, dat geen subsidies tot bevoordeling mogen worden gegeven, is in de vervoerstiel opgenomen. Art. 80 verbiedt met ingang van de tweede etappe aan de leden-staten om, behoudens machtiging van de Europese Commissie, vervoersprijzen en -voorwaarden op te leggen, die enig element van steun en bescherming in het belang van een of meer ondernemingen of bepaalde industrieën inhouden. Als „escape”-clausules fungeren de behoeften van minder ontwikkelde gebieden, de eisen van een goed regionaal economisch beleid en de problemen, welke zich in door politieke omstandigheden ernstig benadeelde streken voordoen.

Te voorzien valt, dat de Duitse Overheid zich vlijtig van vooral de laatste ontsnappingsmogelijkheid zal bedienen ter handhaving van de legio geldende uitzonderingstarieven. Lukt dat niet, dan vormen de beide eerste clausules immer nog een goede tweede linie, waarop men terug kan vallen. In de Nederlandse vervoersconceptie is men daarentegen niet gekant tegen een behoorlijk regionaal beleid of het steunen van onderontwikkelde gebieden. Deze zaken regarderden echter niet het vervoerswezen, maar de algemene economische politiek. Al met al is de opheffing van de steuntarieven bij de huidige inhoud van art. 80 op zijn minst genomen problematisch!

Veel erger is nog art. 82. Hierin wordt verklaard, dat de maatregelen in de Bondsrepubliek Duitsland genomen, voor zover zij noodzakelijk zijn om de economische nadelen, door de deling van Duitsland berokkend aan de economie van zekere delen van de Bondsrepubliek, welke door de deling zijn getroffen, te compenseren, niet indruisen tegen de bepalingen van de vervoerstitel. Men mag hier de Duitse Minister van Verkeer, Dr. H. Seebohm, wel met zijn succes gelukwensen — het blijft echter treurig, dat de andere landen deze sterk aan het gezegde „Il Duce a sempre ragione” herinnerende vrijbrief hebben geslikt. Maar wat wil men: de meeste hunner hebben zelf de nodige „gemeinwirtschaftliche” boter op het hoofd, terwijl Nederland het blijkbaar niet op een werkelijk vastberaden weigering heeft durven doen aankomen.

Alle gebreken van de vervoerstitel op te sommen is in dit bestek niet mogelijk. Bovendien bestaan deze manke-

menten meestal slechts ten opzichte van een ideale vervoers-integratie; in vergelijking met de werkelijkheid van vandaag vallen zij niet op. Ook thans zijn er ondersteuningstarieven, vervoersverboden en andere belemmeringen voor de gemeenschappelijke vervoersmarkt. Het Raamverdrag biedt althans de mogelijkheid om deze zaken voor het Europese forum te brengen. De Europese Commissie zal uit bewame, onafhankelijke mannen bestaan, hetgeen een aanpak in Europese geest ten goede zou kunnen komen. Een uitstekend startpunt is hiervoor de stand-still-agreement van art. 76, waarin wordt bepaald, dat de thans bestaande gemeenschappelijke vervoersmarkt hangende de vaststelling van een Europees regime niet mag worden aangetaast.

Bij goede wil aller betrokken landen behoeft de stichting van een de welvaart bevorderende gemeenschappelijke vervoersmarkt niet te worden gefrustreerd door de onvolmaaktheid van de vervoerstitel. Of deze bereidheid echter bestaat zal nog moeten blijken. Recentelijk beweerde de Duitse Minister van Verkeer, Dr. H. Seebohm, dat het vervoerswezen geen bestanddeel van de Gemeenschappelijke Markt voor „Wirtschaft und Landwirtschaft” vormt, maar veel meer een belangrijk bestanddeel van de omvattende Europese Economische Gemeenschap is, „wier algemene doelstellingen het te dienen heeft”. Dit gaat wel radicaal tegen de Nederlandse opvattingen in en alleen de uiterste inspanning van Nederland zal ertoe kunnen leiden de vervoersintegratie van een leuze tot werkelijkheid te maken.

Dordrecht.

P. W. SETON, econ. drs.

AANTEKENING

De groei van de wereldbevolking

De natuurlijke groei van de bevolking is slechts tot op zekere hoogte, de migratie bijna niet voorspelbaar. Toch worden regelmatig pogingen ondernomen om over de grootte van beide factoren voorspellingen te doen teneinde de toekomstige bevolking te kunnen berekenen. Dergelijke berekeningen werden, behalve op nationaal niveau, ook door internationale organisaties gemaakt, o.a. door de Verenigde Naties¹⁾, uitgaande van de resultaten der volkstellingen van 1950 en door de O.E.E.C. op basis van de bevolkingscijfers van de aangesloten landen in 1951²⁾.

Omdat inmiddels van een groot aantal landen de bevolkingscijfers van 1955 of 1956 reeds bekend zijn, is het mogelijk voor de eerste vijf jaren van het tijdvak waarop de bovengenoemde prognoses betrekking hebben, vergelijkingen te trekken tussen de voorspelde en de werkelijke bevolkingstoename en tevens na te gaan, welke van de destijds tot uitgangspunt genomen veronderstellingen het dichtst de werkelijkheid benaderden. In „Wochenbericht” van 7 juni jl. wordt onder de titel „Entwicklungstendenzen der Weltbevölkerung” een poging in deze richting ondernomen.

¹⁾ „Framework for Population Estimates, 1950-1980, by World Regions”. Population Division of the U.N.O., New York 1954.

²⁾ „Demographic Trends in Western Europe 1951-1971”. O.E.E.C., Parijs 1956. Zie ook de artikelen n.a.v. deze publicatie in „E.-S.B.” van 25 juli en 1 augustus 1956.

De bovenbedoelde schattingen van de Verenigde Naties hadden een verdeling van de wereldbevolking in vijf demografische typen tot uitgangspunt, van elkaar onderscheiden door de hoogte en de veranderingen van de geboorte- en sterftcijfers. Het eerste type wordt gekenmerkt door zowel hoge geboorte- als sterftcijfers, het tweede door eveneens hoge geboorte- maar dalende — zij het nog vrij hoge — sterftcijfers. Het derde type toont eveneens hoge geboortecijfers maar reeds vrij lage sterftcijfers, het vierde dalende geboorte- en lage sterftcijfers. Ten slotte wordt het vijfde type gekenmerkt door lage of schommelende geboortecijfers en lage sterftcijfers. De grenzen zijn uiteraard niet scherp te trekken; vooral tussen het eerste en tweede, resp. het derde en vierde type is dit moeilijk, omdat hierbij pas na verloop van jaren een overgang van het ene demografische type naar het andere kan worden vastgesteld.

Voor elk van de genoemde typen werden zowel berekeningen uitgevoerd op grond van „hoge” als van „gemiddelde” en „lage” veronderstellingen betreffende geboorte en sterfte. Bij de vergelijkingen in de tabel bovenaan blz. 780 werden de landen op dezelfde wijze gerangschikt als door de U.N.O.-demografen. Omdat de bevolkingscijfers voor 1955 niet van alle landen bekend waren, werden de ontbrekende cijfers door schattingen vervangen. Dit betrof echter slechts ca. 4 pCt. van de wereldbevolking; voor de landen van het eerste type (Midden-Afrika) hadden deze schattingen be-

TABEL 1.

Vergelijking van de wereldbevolking in 1955 met de prognoses van de Verenigde Naties in 1950

Demografische typen (landengroepen)	Bevolking in 1955	Door de V.N. geschatte bevolking op grond van			Afwijkingen van de		
		„lage”	„gemidd.”	„hoge”	„lage”	„gemidd.”	„hoge”
		veronderstellingen			schattingen t.o.v. de werkelijke bevolking		
		(in mln.)			(in pCt.)		
Type I - Midden-Afrika	152,4	144,9	148,6	152,3	- 4,9	- 2,5	- 0,1
Type II Noord-Afrika	47,5	46,5	46,5	46,6	- 2,1	- 2,1	- 1,9
Azië (zonder Japan)	1.390,0	1.287,1	1.302,6	1.318,1	- 7,4	- 6,3	5- 5,2
Totaal	1.437,6	1.333,6	1.349,1	1.364,7	- 7,2	- 6,2	- 5,1
Type III Zuid-Afrika	15,3	15,4	15,5	15,5	+ 0,7	+ 1,3	+ 1,3
Midden-Amerika	58,0	57,6	57,7	57,9	- 0,7	- 0,5	- 0,2
Tropisch Zuid-Amerika	93,9	93,9	94,2	94,4	0,0	+ 0,3	+ 0,5
Totaal	167,2	166,9	167,4	167,8	- 0,2	+ 0,1	+ 0,4
Type IV Gematigd Zuid-Amerika	30,1	29,1	29,1	29,2	- 3,3	- 3,3	- 3,0
Japan	89,9	91,2	91,4	91,5	+ 1,4	+ 1,7	+ 1,8
Balkanlanden	51,9	51,1	51,8	51,3	- 1,5	- 1,3	- 1,2
Sowjet-Unie	200,0	214,6	215,0	215,6	+ 7,3	+ 7,5	+ 7,8
Totaal	371,9	386,0	386,7	387,6	+ 3,8	+ 4,0	+ 4,2
Type V Noord-Amerika	181,2	179,1	179,4	179,7	- 1,2	- 1,0	- 0,8
Europa (zonder Balkan)	356,5	357,1	358,1	358,6	+ 0,2	+ 0,5	+ 0,6
Australië en Nieuw-Zeeland	11,3	11,0	11,0	11,0	- 2,7	- 2,7	- 2,7
Totaal	549,0	547,2	548,5	549,3	- 0,3	- 0,1	+ 0,1
Pacific-eilanden	3,3	2,8	2,9	3,0	- 15,2	- 12,1	- 9,1
Wereldtotaal	2.681,4	2.581,4	2.603,2	2.624,7	- 3,7	- 2,9	- 2,1
id. zonder China en Sowjet-Unie	1.881,4	1.864,8	1.874,3	1.883,6	- 0,9	- 0,4	+ 0,1

trekking op 25 pCt. van de bevolking, voor die van het tweede type op 5 pCt., terwijl voor de overige landen bijna alle gegevens ter beschikking stonden.

Het blijkt, dat de „hoge” veronderstellingen tot schattingen leiden, die de werkelijkheid het dichtst benaderen. Omdat van de Sowjet-Unie en China betrouwbare gegevens ontbreken, is de prognose betreffende de bevolking van deze landen a priori onderhevig aan grote foutenmarges. Het is daarom gewenst, tevens een vergelijking te maken tussen prognose en werkelijkheid voor de overige landen tezamen. In dat geval blijkt de hoogste raming slechts 0,1 pCt. te hoog te zijn en de middelste raming (evenals het gemiddelde van de drie ramingen samen) slechts 0,4 pCt. beneden de werkelijkheid te blijven. Van sommige gebieden blijkt het

bevolkingsaantal — in afwijking van de cijfers voor de gehele wereldbevolking — beter met de lage of de middelste schatting overeen te komen. Dit geldt bijv. voor Zuid-Afrika, tropisch Zuid-Amerika, Japan en Europa (zonder het Balkanschiereiland).

Ook de O.E.E.C.-prognoses bevatten in de meeste gevallen drie groepen veronderstellingen op grond waarvan een „optimistische”, een „gemiddelde” en een „pessimistische” raming wordt berekend. Bovendien is voor elk van de landen, waar de migratie een belangrijke rol speelt, een raming van het effect daarvan op de bevolkingsgroei gemaakt. In onderstaand overzicht worden de schattingen voor 1956 met de werkelijke bevolking in dat jaar vergeleken.

TABEL 2.

Vergelijking van de bevolking van enige Westeuropese landen in het begin van 1956 met de prognoses van de O.E.E.C.

Land	Bevolking a)	Berekende bevolking per 1 januari 1956 c)				Afwijking van de berekende t.o.v. de werkelijke bevolking			
		p	g	o	m	p	g	o	m
		(x 1.000)				(in pCt.)			
Noord-Europa: Denemarken	4.456	4.405	4.468	4.512	—	- 1,1	+ 0,3	+ 1,3	—
Noorwegen	3.442	3.441	3.450	3.458	—	- 0,0	+ 0,2	+ 0,5	—
Zweden	7.286	7.184	7.251	7.247	—	- 1,4	- 0,5	- 0,5	—
West-Europa: België	8.893	8.868	8.871	8.874	—	- 0,3	- 0,2	- 0,2	—
Frankrijk	43.437	43.423	43.490	43.552	—	- 0,0	+ 0,1	+ 0,3	—
Engeland	51.089	51.403	51.437	51.472	51.373	+ 0,6	+ 0,7	+ 0,7	+ 0,6
Ierland b)	2.902	2.930	2.945	2.960	2.945	+ 1,0	+ 1,5	+ 2,0	+ 1,5
Nederland	10.820	10.914	10.935	10.955	10.829	+ 0,9	+ 1,1	+ 1,2	+ 0,1
Midden-Europa: West-Duitsland ..	50.318	49.007	49.107	49.205	49.509	- 2,6	- 2,4	- 2,2	- 1,6
Oostenrijk	6.972	6.979	6.984	6.997	—	+ 0,1	+ 0,2	+ 0,4	—
Zwitserland	5.000	4.861	4.868	4.890	—	- 2,8	- 2,6	- 2,2	—
Zuid-Europa: Italië	48.097	—	48.530	—	48.147	—	+ 0,9	—	+ 0,1
Portugal	8.801	8.910	8.948	9.002	8.747	+ 1,2	+ 1,7	+ 2,3	- 0,6

a) Op het begin van het jaar omgerekende cijfers van het „Monthly Statistical Bulletin”.

b) In alle cijfers is de migratie inbegrepen.

c) p = pessimistisch. g = gemiddeld. o = optimistisch. m = migratie inbegrepen.

In de 13 genoemde landen wijkt in vier gevallen (Noorwegen, Frankrijk, Ierland en Oostenrijk) de „pessimistische” raming het minst af van de werkelijke bevolking. Zou men bij de Ierse cijfers geen rekening houden met de migratie, dan zou de werkelijke bevolking in 1956 6,7 pCt. hoger zijn geweest dan de middelste raming. Voor de overige

landen met migratiecijfers (Nederland, Engeland, West-Duitsland, Italië en Portugal) benadert de desbetreffende raming, gecombineerd met de middelste cijfers de werkelijke bevolkingsgroei het meest. Voor West-Duitsland zijn begrijpelijkerwijze de afwijkingen zeer groot, omdat de immigratie uit de oostelijke buurlanden, welke was geschat op

100.000 personen per jaar, tot nu toe meer dan het dubbele bedroeg. Toch is de afwijking slechts —1,6 pCt. Afgezien van West-Duitsland ligt alleen in Zweden, België en Zwitserland de „optimistische” schatting nog beneden de werkelijkheid.

Samenvattend concludeert „Wochenbericht” dat de vergelijking zodanig kleine afwijkingen opleveren, dat het ondernemen van dergelijke bevolkingsprognoses volledig gerechtvaardigd kan worden geacht. Bij de ramingen van de Verenigde Naties valt het meest op, dat de hoogste veronderstellingen de werkelijkheid het dichtst benaderen. Dat is vooral het gevolg van de bevolkingsgroei in de onderontwikkelde gebieden, terwijl daarentegen de bevolkingstoename in de industrielanden van Europa zelfs geringer was dan op grond van de „lage” veronderstellingen werd geraamd. Ook de vergelijking van de cijfers die door de O.E.E.C. werden opgesteld met de werkelijke bevolkingsgroei tot aan, dat de toename in de periode 1951-1956 in het algemeen geringer was dan werd verwacht. Voor toekomstige ramingen dienen daarom de veronderstellingen, op basis waarvan de prognoses worden gegeven, in die richting te worden herzien.

BOEKBESPREKINGEN

The economic development of Syria. Report of a Mission organized by the International Bank for Reconstruction and Development. The John Hopkins Press, Baltimore 1955, 486 blz., \$ 7,50.

The economic development of Jordan. Report of a Mission organized by the International Bank for Reconstruction and Development. The John Hopkins Press, Baltimore 1957, 488 blz., \$ 7,50.

Het is een bijzonder verheugend verschijnsel, dat de ellendige economische toestanden in de minder ontwikkelde gebieden zo algemeen de aandacht trekken. Ook de International Bank for Reconstruction and Development, een schepping van de United Nations, geeft zich daarvan bijzonder rekenschap. In de loop der latere jaren zijn rapporten over verschillende minder ontwikkelde gebieden gepubliceerd. Gaarne zou ik de aandacht willen vragen voor een tweetal rapporten, die kort geleden over respectievelijk Syrië en Jordanië zijn verschenen. De missie, die daar de onderzoekingsarbeid heeft verricht, stond in beide landen onder leiding van oud-Minister Lief tinck. Deze was daarbij omringd door deskundigen op verschillend terrein. Daaronder treffen wij in de missie voor Syrië onze landgenoot, Prof. J. J. Hanrath, aan voor het terrein van het verkeer. Het lijkt mij de moeite waard uit de beide rapporten, die ieder bijna 500 bladzijden beslaan, iets mede te delen.

Ik vermoed dat het menige lezer aanvankelijk zal gaan als mij, namelijk, dat hij bij het opslaan van deze rapporten, die vele feiten en cijfers bevatten, veronderstelt met een nogal dorre materie te doen te hebben. Maar dat is geenszins het geval. De economische noden van deze gebieden worden op treffende wijze geschetst. Wanneer men daarvan onder de indruk is gekomen, dan is het bijzonder boeiend om er kennis te nemen, welke voorstellen tot verbetering op ieder punt worden gedaan. Men gaat zich al lezende steeds meer inleven in de aard van de moeilijkheden in deze gebieden en de pogingen, die worden gedaan om daaraan een einde te maken.

Een vraag, die wel direct opkomt is deze, in hoever al deze

aanbevelingen door de betrokken regeringen niet alleen zullen worden aanvaard, maar ook doorgevoerd. Daarbij behoeft nog niet eens alleen aan onwil of traagheid te worden gedacht. Men houdt wel eens zijn hart vast, wat de Overheid in de betrokken gebieden van de haar toegedachte ruime taak terecht zal brengen, wanneer men kennis neemt van de uiterst gebrekkige openbare diensten, waarmede deze arbeid alsnog moet worden verricht. Daarbij zie ik dan niet voorbij, dat de missie ingrijpende voorstellen doet om het staatsapparaat beter te laten functioneren.

Overigens heeft de missie zich er wel voor gewacht om bij de betrokken landen de indruk te wekken, alsof daar op het terrein der economische ontwikkeling nog niets zou zijn bereikt. Terecht wordt het gevoel van nationale trots, dat bij dergelijke jonge landen juist zo sterk leeft, angstvallig ontzien door een duidelijke waardering voor reeds in het werk gestelde pogingen en bereikte resultaten.

Syrië, een land met 3.650.000 inwoners, die leven op een grondgebied, dat ongeveer $\frac{3}{4}$ van de oppervlakte van Engeland beslaat, is een land, waarin de ontwikkeling van Oost en West op elkaar zijn gebotst. De techniek speelt dus een toenemende rol, maar men vindt daarnaast toch ook nog de kameel en de ezel. Het is in hoofdzaak een agrarisch land. Tussen de 65 pCt. en 75 pCt. van de bevolking leeft direct van de landbouw. Het gebrek aan water is hierbij de grote moeilijkheid. Veel mineralen heeft het land niet. De industrie is nog maar tot een geringe ontwikkeling gekomen. De textielindustrie valt daarbij het meest op. De bijdrage van de industrie tot het nationaal inkomen bedraagt intussen slechts ongeveer 20 à 25 pCt. van de bijdrage van de landbouw. Verder is de handel niet zonder betekenis. De invoer bestaat vooral uit textielmateriaal, de uitvoer uit katoen.

Voor de economische opbouw heeft de missie een vijf-jarenprogramma opgesteld. Voor ieder deel van het sociaal-economisch leven wordt dan nagegaan wat de moeilijkheden zijn en hoe de verheffing van het land zou kunnen worden bevorderd. Ik hoop, dat enkele grepen uit de arbeid der missie een indruk zullen geven van de wijze waarop is gewerkt.

Zoals ik reeds mededeelde, lijdt de landbouw in het bijzonder door het gebrek aan water. Een ruime irrigatie is dus nodig. Op het ogenblik is deze irrigatie voornamelijk in handen van kooplieden en rijke landeigenaren, die over de gelden beschikken om pompinstallaties te laten maken. In streken met weinig regenval kan de eigenaar van de pomp daardoor 45 pCt. tot 60 pCt. van de oogst opeisen, alleen omdat hij het water verschaft. De volkomen afhankelijkheid van de kleinere boeren komt ook hierin tot uitdrukking, dat zij uit armoede genoodzaakt zijn hun oogst direct te verkopen, zodat zij daarvoor een zeer lage prijs ontvangen. De missie wil om de positie van deze bevolkingsgroep te versterken, krediet verstrekken, coöperaties bevorderen en opslagfaciliteiten verschaffen. Een kijkje op de primitieve toestanden in de landbouw krijgt men ook door wat de missie over de veeteelt vermeldt. Meer dan 80 pCt. van het vee bestaat uit schapen en geiten. Veelal nemen de Bedoeïnen de dieren op hun jaarlijkse migratie mede om ze in het regenseizoen te laten grazen in de Gras slecht steppen. Maar wanneer de winter streng is en het gras slecht groeit, ontstaat daardoor een grote sterfte onder de dieren. De missie beveelt daarom aan in deze steppen een aantal schuilplaatsen te laten bouwen, waarin voedsel aanwezig is, zodat daarvan in noodgevallen gebruik kan worden gemaakt.

Interessant is ook wat de missie mededeelt over de *industrie*. Hier worden vooral vier maatregelen noodzakelijk geacht. In de eerste plaats zal de zware protectie geleidelijk moeten worden verminderd. Om de industrie tot ontwikkeling te brengen kan enige bescherming gewenst zijn, maar in Syrië is men o.a. tot invoerverboden overgegaan, die de efficiency schaden en de verbruiker zwaar belasten. Vandaar dat een geheel nieuw tarief van invoerrechten wordt aanbevolen. Voorts moet worden gestreefd naar een groter afzetgebied en dus een ruimere markt. Syrië heeft op dit punt reeds overeenkomsten met Libanon en Jordanië, maar het doel zou nog veel beter worden bereikt, indien de gezamenlijke Arabische landen in het Midden-Oosten het op dit punt eens zouden kunnen worden. In de derde plaats is nodig een investeringsbank, welke de opkomende industrieën niet alleen financiële, maar ook technische hulp verleent. En ten slotte is nog nodig beroepsopleiding om over voldoende geschoolde industriële krachten te beschikken.

Ik ga nu maar voorbij aan wat over elektriciteit, verkeer, wegenbouw, onderwijs, volksgezondheid en woningbouw wordt medegedeeld, om nog even stil te staan bij de financiering van het gehele program. Voor de periode 1955-1960 betekent het programma een uitgave van 1.900 miljoen Syrische ponden (1 Syrisch pond is 0,28 dollar). De missie meent, dat dit programma zonder inflatie kan worden gefinancierd, mits een aantal maatregelen tot versterking der financiën wordt genomen. Deze maatregelen zijn o.a.: een andere grondslag voor de invoerrechten, heffingen op luxe produkten, een algemene inkomstenbelasting, een inkomen uit de openbare nutsbedrijven, inkomsten uit de transit-olie en buitenlandse hulp. De buitenlandse hulp berust vooral op de verwachting, dat Syrië voor bepaalde ontwikkelingsobjecten in het buitenland zal kunnen en willen lenen.

Het zou de moeite waard zijn om het rapport voor een tienjarig programma, dat een andere missie, ook onder leiding van oud-Minister Liefstinck, over Jordanië heeft uitgebracht, nog wat uitvoeriger te bespreken. Maar ik moet mij beperken en kan dit te gemakkelijker doen, omdat zich in Jordanië moeilijkheden voordoen, die in menig opzicht parallel lopen met die in Syrië. Want ook daar verkeren de economische hulpbronnen nog in een primitieve toestand en is een krachtige ontwikkeling nodig. Op enkele moeilijkheden, die zich speciaal in Jordanië voordoen, wil ik nog de aandacht vestigen.

De politieke verwickelingen der laatste jaren hebben in Jordanië een bijzonder moeilijke toestand geschapen. Het tegenwoordige Jordanië kwam in 1900 tot stand. De bevolking bestaat uit drie groepen. Tot die bevolking behoren in de eerste plaats de 375.000 inwoners van het in 1946 gestichte Transjordanië. Vervolgens behoren tot Jordanië de 460.000 inwoners, die als Palestijnen deel aan Jordanië werden toegevoegd. Ten slotte zijn daar dan nog de 350.000 vluchtelingen, die vanuit Palestina naar Jordanië zijn gevlucht. De gebiedsverandering heeft een gehele wijziging in de oriëntatie van de internationale handel gebracht. Terwijl de handel zich vroeger richtte op de havens aan de Middellandse Zee, wordt thans een uitweg gezocht naar het Noorden in Beiroet en naar het Zuiden in Akaba, en dat terwijl de verbindingen met deze plaatsen veel te wensen overlaten.

Maar de grootste moeilijkheden bieden ongetwijfeld de vluchtelingen. Waar de bevolking toch reeds met 3 pCt. per jaar vermeerdert, is het onmogelijk gebleken om de

vluchtelingen behoorlijk werk te bezorgen. In 1954 was dan ook de helft der vluchtelingen zonder werk, terwijl van de andere helft de meesten slechts seizoenarbeid konden vinden. De missie komt tot de conclusie, dat zelfs bij een toename der werkgelegenheid van 4 pCt. per jaar in 1965 toch nog 100.000 werklozen aanwezig zullen zijn. Onder deze omstandigheden zal buitenlandse hulp voorlopig niet kunnen worden gemist. Nagegaan wordt nog hoeveel de produktie zou moeten worden opgevoerd om, zonder dat de levensstandaard wordt verbeterd, aan het einde der tienjarige periode de buitenlandse hulp met de helft te verminderen. Een berekening wijst uit, dat de produktie dan ieder jaar met ongeveer 4 pCt. zou moeten toenemen. Voor de betalingsbalans wordt daarbij veel verwacht van een vermeerdering van de uitvoer van de industriële produkten fosfaat en potas, zijnde de mineralen waarvan Jordanië het hebben moet. Voor wat betreft de landbouw richten de verwachtingen zich op vruchten als olijven, vijgen, abrikozen, e.d. Maar dan zal nog veel moeten worden gedaan aan technische voorlichting, kredietverlening, verspreiding van goed plantmateriaal, verbetering van wegen, watervoorziening, e.d. De missie doet daarvoor allerlei voorstellen.

Ik hoop dat ik met deze korte mededelingen belangstelling heb kunnen wekken voor de arbeid, die door de International Bank for Reconstruction and Development op dit terrein wordt gedaan. Tezamen met de arbeid van andere internationale organisaties wordt het probleem der minder ontwikkelde gebieden nu gelukkig tenminste aangepakt. Maar er moet nog ontzettend veel gebeuren.

's-Gravenhage.

Mr. Dr. A. A. VAN RHIJN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Op de geldmarkt was de afgelopen week een tikkeltje spanning te constateren. Van een ruime toevloeiing van deviezen met daaruit resulterende marktverruiming was dit stellig niet het gevolg; de bekommernis omtrent het pond deed zelfs weer nieuwe wolven aan de valutamarkt opkomen. Veeleer had de ontspanning een technisch karakter. Er waren nl. banken die, reeds voldaan hebbend aan de door de kasreserveregeling gestelde eisen t.a.v. het gemiddelde kaspercentage, het de laatste dagen van de oude periode er eens van konden nemen; zij wendden hun overtollige liquiditeiten aan voor verstrekking van call-krediet of voor aankoop van zeer kort schatkistpapier. De callgeldnotering werd in dit verband op 18 september verlaagd van $3\frac{3}{4}$ tot $3\frac{1}{2}$ pCt. De marktdisconto's ondergingen nagenoeg geen wijziging; zij bedroegen voor in oktober, november resp. december vervallend papier achtereenvolgens $4\frac{5}{8}$, $4\frac{3}{4}$ en $4\frac{13}{16}$ pCt.

Op Prinsjesdag moge door de aangekondigde overheveling in 1958 van woningwetbouwfinanciering naar het Rijk voor de gemeenten een zonniger perspectief zijn geopend, de momenteel zeer benarde situatie der gemeentefinanciën werd daardoor de afgelopen week uiteraard niet eensklaps gecureerd. „Wij leven op een vulkaan met al wat de gemeente dit jaar aan kortlopende leningen heeft moeten opnemen en ik zie geen licht”, aldus de niet bepaald opwekkende mededeling van de Rotterdamse wethouder van financiën tot de gemeenteraadsleden. Ook deze grote gemeente heeft thans om rekening-courant-

krediet bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten aan- geklopt. Zij moest daartoe op haar beurt doorgaan onder een Caudijns juk in de vorm van beloften inzake de toekomstige financiering harer kapitaalsuitgaven. De centralisatie der gemeentelijke investerings- en leningspolitiek, die langs deze weg thans vrij geluidloos wordt gesmeed, brengt mede, dat de financiële autonomie dezer organen allengs louter een aangelegenheid van de theorieboekjes wordt. De Nederlandse monetaire autoriteiten zullen over deze ontwikkeling echter slechts weinig tranen (en dan ten hoogste vermoedelijk nog krokodillentranen) vergieten.

De kapitaalmarkt.

De effectenmarkt verkeerde gedurende de verslagweek achtereenvolgens in de fasen Jantje lacht, Jantje huilt. Aanvankelijk heerste er een verhoudingsgewijze optimistische stemming, waaraan de Miljoenennota niet vreemd was. Geen verhoging van de vennootschaps- en inkomstenbelasting, geen speculatiewinstbelasting, geen nieuwe (vrijwillige of gedwongen) staatslening, kortom het was als na de uitspraak van de tandarts dat er niet geboord of getrokken behoeft te worden. In eerste instantie bracht echter de drastische verhoging van het Britse disconto van 5 tot 7 pCt. een keer ten kwade. Aangekondigd als een shock-therapie voor de Britse economie, bracht deze maatregel inderdaad een schok van ontsteltenis teweeg op de internationale effectenmarkten, hoewel het therapeutisch karakter door velen werd betwijfeld. Een andere mineurfactor, speciaal op de aandelenmarkt, vormde de koersontwikkeling in New York, waar tenslotte een van maart 1957 daterend minimum in neerwaartse richting werd doorbroken. Voorspellingen, behelzende dat er in de herfst van 1958 voor het eerst weer een opleving in de Verenigde Staten te verwachten is, kenschetsen het huidige conjunctuurpessimisme daar te lande.

Op de obligatiemarkt gonsde het van geruchten omtrent de nieuwe koers, in te slaan op grond van de passage in de Miljoenennota: „Het eerst nodige is, dat nieuwe kapitaalsbehoeften van de lagere publiekrechtelijke lichamen door tegen marktvoorwaarden af te sluiten langlopende leningen kunnen worden gedekt. De Regering zal bevoornden dat deze mogelijkheid op korte termijn wordt heropend”. Men helde tot de opinie over, dat het rentegamma officieel gehandhaafd zal blijven, zulks ten einde het Ministerie van Financiën gezichtsverlies te besparen en te voorkomen, dat de gemeenten weer naar hartelust leningen (en geld) zouden kunnen uitgeven, terwijl de voorziening van de gemeenten ook met lang kapitaal bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten gecentraliseerd zou worden. De verwachting bestond, dat deze bank daartoe reeds de volgende week met haar „volkslening(en)” voor de dag zou komen; wat de rentevoet betreft hoorde men fluisteren over $5\frac{1}{4}$ à $5\frac{3}{4}$ pCt. De Engelse discontoverhoging, die via vrees voor een verdere Nederlandse discontoverhoging de obligatiemarkt onder druk zette, zou echter reden tot uitstel van deze transactie hebben gevormd, aldus deze „on dit”'s.

Ook t.a.v. de verder verwijderde toekomst van de gemeentefinanciering zouden er belangrijke dingen in de maak zijn. Hier zouden volgens het gerucht besprekingen begonnen zijn tussen het Ministerie van Financiën enerzijds en de toporganisaties van levensverzekeringsbedrijf en pensioenfondsen anderzijds teneinde deze institutionele beleggers te bewegen voor volgende jaren opnieuw grote kapitalen voor dit doel ter beschikking te stellen.

Het deed goed te midden van al deze moeilijkheden verband houdend met de kapitaalschaarste- en inflatieproblemen enkele koele en klare geluiden van ministeriële zijde te mogen vernemen, die er aan herinneren dat al dit ondermaanse tijdelijk is, ook de huidige zwaarigheden. Zo heeft de Minister van Financiën in het kader van een wetsontwerp inzake een staatsgarantie voor Antilliaanse leningen, de verwachting uitgesproken, dat vóór medio 1959 langlopende leningen tegen een gunstiger rente dan thans zullen zijn te plaatsen. „Naar de ervaring leert, is na een tijd van grote kapitaalschaarste een periode van een ruimere kapitaalmarkt te verwachten met een lagere rentevoet”, aldus Z.Exc. Voorts heeft de Minister van Sociale Zaken voorspeld, dat de kosten van levensonderhoud aan het einde van 1957 lager zullen zijn dan thans (de laatste maanden zijn zij geregeld gestegen).

Hoewel Nurksen met lange memorie wellicht terug zullen denken aan Prof. Liefstincks fameuze voorspelling kort na de oorlog: „3 pCt., de rentestand die eerlang in Nederland zal heersen”, zullen minder kwaaddunkende beleggers nu weten wat hun te doen staat. Door beneden pari noterende guldenobligaties te kopen zal het mes immers eerlang aan twee kanten snijden: door daling van de rentestand zullen de betreffende koersen stijgen, terwijl de koopkrachtsstijging van de gulden dit meerdere bezit bovendien verder in waarde zal doen toenemen.

Aand.	indexcijfers (1953 = 100)	A.N.P.-C.B.S. 6 sept. 1957	13 sept. 1957	20 sept. 1957
Algemeen		216,0	211,8	206,3
Internat. concerns		317,9	311,0	302,0
Industrie		143,3	141,2	138,7
Scheepvaart		142,6	137,6	133,2
Banken		111,5	109,6	109,2
Indon. aand.		91,5	91,7	89,7
Aandelen				
Kon. Petroleum	f.	211,80	f. 209,50	f. 199,20
Unilever		393	382½	379
Philips		273%	266	264
A.K.U.		174	169½	164
Kon. N. Hoogovens		290	288	285
Van Gelder Zn.		185%	182½	179½
H.A.L.		156½	154½	153
Amsterd. Bank		197	196	198
H.V.A.		115	116	111½
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		57½	57½	57½
3½ pCt. 1947		81½	83½	82½
3½ pCt. 1955 I		78½	80½	79½
3 pCt. Grootboek 1946		81	81½	81½
3 pCt. Dollarlening		89½	89½	89
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		85½	83½	83½
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III		75	77½	75
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		81½	83	84½
3½ pCt. Philips 1948		88%	88%	88
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank		80%	82½	76
New York				
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials		478,6	481,0	468,4

J. C. BREZET.

RECENTE PUBLIKATIES

Zeker is zeker. Uitg. van de Voorlichtingscommissie uit het Levensverzekeringsbedrijf, Utrecht 1957, tweede druk, 88 blz.

In de tweede druk van dit aantrekkelijk geschreven en uitgevoerde boekje, dat bestemd is om voor belangstellenden verschillende aspecten van de levensverzekering te belichten, zijn t.o.v. de eerste druk weinig wijzigingen aangebracht. Een bespreking van de op 7 december 1954 van kracht geworden Wet Assurantiebemiddeling en van de herzieningen in de sfeer der fiscale tegemoetkomingen zijn aan de tekst toegevoegd.

Drs. S. C. Bakkenist en Dr. W. J. van de Woestijne: *De conjuncturele veranderingen in 1956 en de vooruitzichten voor 1957*. Teyens een onderzoek naar de grondslagen en de actualiteit van de prijsstabilisatiepolitiek. Uitg. van de Stichting „Het Merkartikel”, Amsterdam 1957, 24 blz.

In deze brochure hebben schrijvers gepoogd een voor ieder begrijpelijke analyse van de thans bestaande onevenwichtigheden in onze economische constellatie te geven. De loon- en prijspolitiek is weliswaar grotendeels gericht op de structurele ontwikkeling, maar via de hoge consumptie heeft deze geleid tot een verscherping van de conjuncturele situatie. Voor het gemeenschappelijke economisch leven is het nog het minst onaantrekkelijk zo goed mogelijk met de regeringsvoorstellen mee te gaan.

Die Anwendung der Kernenergie zur Kraft- und Stromerzeugung und ihr Einfluss auf den Kohlenbergbau. Uitg. Studienausschuss des Westeuropäischen Kohlenbergbaus, Essen 1956, Hauptbericht 33 blz., Anlagen 76 blz. Idem Franse tekst, Brussel 1956.

De ontwikkeling van de toepassing van kernenergie op het gebied van kracht- en elektriciteitsopwekking moet voor de energievoorziening van West-Europa van groot belang worden geacht. De Westeuropese kolenproducenten hebben het nodig geoordeeld om de gevolgen daarvan grondig te bestuderen. Daartoe werd een studiec commissie in het leven geroepen, die in dit rapport haar bevindingen heeft neergelegd. Een noemenswaardige ontlasting van de behoefte aan fossiele brandstoffen als gevolg van het

gebruik van kernenergie wordt voor West-Europa niet binnen afzienbare tijd verwacht. Eerder verwacht men een aanhoudende toename van deze behoefte. Afgezien van de stroomopwekking is, naar de huidige stand van zaken, een wezenlijke invloed op het totale verbruik van fossiele primaire energie door toepassing van kernenergie op andere gebieden van het economisch leven niet te verwachten.

Ir. J. Bolhuis en Drs. A. P. Groeneveld: *Expeditiëvraagstukken voor de onderneming*. Tweede druk. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn, 259 blz., f. 16,25.

Het doel van dit boek is het verschaffen van basiskennis op het gebied van de expeditie. Daartoe wordt een overzicht gegeven van de verschillende vraagstukken verbonden aan de goederenexpeditie zoals deze zich in het bijzonder in het middelgrote bedrijf voordoen. Na een hoofdstuk over de leveringscondities worden, zowel voor het binnenlandse als voor het internationale beroepsgoederenvervoer, voor iedere transportvorm afzonderlijk behandeld: tariefsystemen, vervoerdocumenten, vervoercondities en de voor- en nadelen t.o.v. andere vormen van vervoer. Vervolgens worden besproken: de voornaamste motieven, welke tot eigen vervoer kunnen leiden, het verpakken, de goederen-transportverzekering, de in Nederland bij in- en uitvoer van goederen geldende rechten en accijnzen, de erbij behorende vergunningen en formaliteiten. Tot slot volgt een hoofdstuk over hulpbedrijven, welke bij de expeditie ingeschakeld kunnen worden. Ten gerieve van de lezer is in een mapje een zeventiental modellen toegevoegd van veel voorkomende vervoerdocumenten.

Pensioen- voorzieningen

Adviezen op het gebied van:

statuten en reglementen

*belegging in
vaste-rentedragende waarden*

zelfstandige aandelenbelegging

rendementsverbetering

risicodekking

Het Bureau voor
Pensioenfondsen van
DE TWENTSCHE BANK

1857 1957

100 JAAR „ZWITSERSE”

een eeuw vertrouwen

Moderne levensverzekering

met insluiting, zonder extra premie, van:

- Extra risicodekking bij overlijden
tengevolge van een ongeval
- Extra risicodekking bij overlijden
na langdurige ziekte
- Vrijstelling van premiebetaling
bij invaliditeit (zowel bij blijvende als
bij tijdelijke, algehele of gedeeltelijke
invaliditeit door ongeval of ziekte)
- Aandeel in de winst

**ZWITSERSE MAATSCHAPPIJ VAN
LEVENSVZERKERING EN LIJFRENT**

KANTOOR VOOR NEDERLAND: HERENGRACHT 100 - AMSTERDAM - TELEFOON 3721

Adverteer in dit blad